

Fondată: 1998
Anul XIX

ELANUL

Nr. 172
IUNIE
2016

REVISTĂ DE CULTURĂ EDITATĂ DE ASOCIAȚIA CULTURALĂ „ACADEMIA RURALĂ ELANUL”
DIN GIURCANI, COMUNA GĂGEȘTI, JUDEȚUL VASLUI

Istoria teritoriului Movila lui Burcel, prin mărturii scrise

(urmare din nr. trecut)

Dan RAVARU

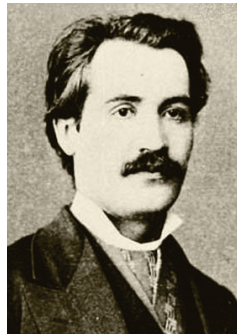
Ștefăniță vodă, urmașul lui Ștefan cel Mare, va avea și el în vedere zona noastră. Astfel, la 21 aprilie 1520, va întări vornicului Banul proprietatea asupra satului Hădărăești, cu moară în Bârlad, cumpărată cu 120 de zloți de la Mihai și rudele sale, care aveau uric de cumpărătură de la Ștefan cel Mare. Dar, se specifică existența unui uric de la Ștefan și Iliș pe care îl aveau nepoții lui Stan Hădărău, întemeietorul satului, „cel care a pus țarușul”, după o expresie consacrată. Reamintim că Hădărăeștii, sat dispărut, erau lângă Călugăreni, comuna Ștefan cel Mare (33).

Vornicul Ion Banul își extinde în continuare proprietățile pe Bârladul superior, obținând printr-un schimb de sate „satul Bârzești, pe Bârlad, unde a fost Bârzea”, la 15 martie 1527 (34).

- continuare în pagina 6 -

Ecoul morții lui Eminescu

Valeriu LUPU

„Mare este jalea și durerea pe care azi o simte toată suflarea românească, mare și nemărginită precum a fost sufletul acestui nemuritor”

Constituționalul, 20 iunie 1889

Percepția morții poetului a fost diferită de-a lungul generațiilor care s-au succedat după moartea sa. S-a vorbit și s-a scris mult, îndeosebi în epoca comunistă, despre faptul că poetul a murit în mizerie și sărăcie, uitat de contemporani și părăsit de prieteni, ca un geniu singuretec, neînțeles de societatea în care a trăit. Însuși G. Călinescu vorbea despre poezii pe care „flămînda sărăcie, uneori numai deșertăciunea, pentru o ticăloasă pomană însoțită de o mai ticăloasă laudă, îi încovoia” dar și despre cei care „niciodată n-au întins o mână cerșitoare către vreo mărire pământească... Așa poet a fost Eminescu” (G. Călinescu - *Viața lui Mihai Eminescu*, Ed. Saeculum I.O. 1995, pg. 249).

Cu toate acestea, marea durere pe care moartea nefericitului poet a produs-o la scară națională, pentru Călinescu (considerat încă biograful oficial al poetului) nu a însemnat decât „cortegiul însoțit de un număr mare de studenți, gazetari și prieteni... pe drum în dreptul Universității, și la mormânt, se ținură cuvântări îndurerate și banale, după care, pe înserat, coșciugul fu coborât în groapă, între un tei și un brad” (idem).

- continuare în pagina 17 -

ELENA CUZA (1825-1909) – PRIMA DOAMNĂ A ROMÂNIEI

dr. Laurențiu CHIRIAC

La 17 iunie 1825, la Iași, a văzut lumina zilei Elena, cea care mai târziu va ajunge *Prima Doamnă a României*¹. Tatăl, postelnicul lordache Rosetti, era fiul Marelui Vornic, cu același nume, de la care moștenise moșia Solești, în ținutul Vaslui, singura care-i mai rămăsese „din mai bine de douăzeci și nouă de moșii cât avusese”². Mama, Ecaterina, era fiica logofătului Dumitrache Sturdza, care în timpul revoluției de la 1821, împreună cu întreaga familie „lăsându-și odoarele casei și bucatele pământului pe mâna răsculaților și a turcilor”³ s-a refugiat la Cernăuți, unde a stat doi ani. În această perioadă, postelnicul lordache Rosetti s-a căsătorit cu Ecaterina Sturdza de la care „luă puțină zestre”³.

Ecaterina Rosetti „era aspră la înfățișare ca și tatăl ei logofătul. Avea o fire dreaptă, hotărâtă la fapte, chibzuită și foarte religioasă. Autoritară cu copiii săi, nu le îngădui niciodată cea mai mică lipsă de bună cuviință față de cei ce-i înconjurau.

1 Lucia Borș, *Doamna Elena Cuza*, Editura Casei Școalelor, București, 1940, p.5

2 *Ibidem*, p.6.

3 *Ibidem*

- continuare în pagina 9 -

Obiceiuri de IUNIE sau CIREȘAR

Dan HORGAN

Luna Iunie, în calendarul popular, este considerată luna cireșelor, motiv pentru care în popor a primit numele de Cireșar sau Cireșel sau luna cireșelor deoarece acum se coc aceste fructe fiind una dintre lunile cele mai importante ale verii, având multe sărbători și evenimente folclorice.

Această lună o regăsim în moștenirea calendarului roman sub numele de „luno”, fiind protecoarea femeilor căsătorite, de aceea poporul român crede cu tărie că luna iunie este favorabilă pentru nunți acum legându-se lega cele mai trainice și durabile căsnicii.

Acum, în această primă lună a verii, vegetația și timpul calendaristic ajung la maturitate cu ziua cea mai lungă de peste an iar furtunile, vijeliile sau ploile torențiale pot distruge lanurile de grâu și porumb, livezile sau vița de vie.

A șasea săptămână de la Paști aduce zile însemnate în „Calendarul popular al românilor”: „Miercurea Bălțatelor” sau „Pestrițele”, sărbătoare populară aproape dată uitării, ținută pentru primejdii. Serbate timp de două zile, una dintre acestea fiind miercurea de dinaintea Ispasului iar cealaltă, vinerea de după Ispas, încheie astfel ciclul sărbătorilor pascale. În prima zi se lucra până la amiază după care se sărbătorea, urmând ca, în ce-a de-a doua zi, lucrurile să se desfășoare taman invers; dimineața se ținea sărbătoarea iar după masă se muncea. „Miercurea Bălțatelor” era o zi magică, zi în care se culegeau plante bune de leac și de dragoste, fermecătoarele încercau încă din zorii zilei să ia mana câmpului și laptele vitelor iar femeile suflau în bucium ca să le îndepărteze vrăjile.

Potrivit credinței ortodoxe, la 40 de zile de la Învierea lui Iisus Hristos, joi, 9 iunie, românii sărbătoresc Înălțarea Domnului, sărbătoare cu dată mobilă. Este ultima zi în care se mai înroșesc ouă, se pregătesc bucate sărbătore ce încheie ciclul sărbătorilor pascale în care se salută timp de 3 zile cu tradiționalul „Hristos s-a Înălțat! Adevărat s-a Înălțat!”.

Începând din secolul al IV-lea, Înălțarea este celebrată atât în Răsărit, cât și în Apus, la 40 de zile după Paști, întotdeauna într-o zi de joi. Înainte de fixarea acestei zile, evenimentul era prăznuit de Rusalii. Prin hotărârile Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române din anii 1999 și 2001, sărbătoarea Înălțării Domnului a fost consacrată ca sărbătoare națională bisericească a Eroilor.

Înălțarea este unul din cele 12 mari Praznice Împărătești ale Bisericii noastre și are loc la 40 de zile de la Înviere, prăznuindu-se în fiecare an într-o zi de joi. Cu multiple semnificații simbolice legate de cele ale crucii și implicit al pătratului, cifra 4 este des întâlnită ca reprezentare a celor patru Evanghelii, patru colțuri ale lumii, patru anotimpuri, patru faze ale lunii, patru stâlpi ai universului, cele patru vânturi.

Numărul 40 este numărul așteptării, al pregătirii, al încercării și al pedepsei: David a domnit 40 de ani, la fel și Solomon; legământul lui Noe urmează după 40 de zile de potop; Moise a fost chemat la Dumnezeu când a împlinit 40 de ani și rămâne 40 de zile pe Muntele Sinai; Iisus predică 40 de luni, evreei necredincioși primesc pedeapsa de a rătăci 40 de ani în pustie, Iisus este dus la Templu după 40 de zile de la Naștere, Învie din morți după 40 de ore și se Înălță la Cer după 40 de zile. Tot 40 de zile se crede că rămâne sufletul decedatului pe pământ înainte de marea trecere.

După Înviere, Iisus s-a mai arătat o dată ucenicilor săi, pe Muntele Măslinilor, încredințându-i de puterea sa și dându-le ultimele învățături i-a binecuvântat trimițându-i în lume să predice cuvântul lui Dumnezeu. El a mâncat alături de ucenici, așa cum făcuse odinioară. În acel moment Hristos și-a profețit revenirea și

i-a încredințat pe apostoli că îl va trimite pe Duhul Sfânt. Apoi, Iisus s-a ridicat dintre apostoli și s-a înălțat la cer.

În credința populară se spune că Cerurile ar rămâne deschise de la Paști până la Înălțare, iar cei care mor în această perioadă nu ar mai trece prin Judecata de Apoi și ajung direct în Rai.

De altfel în unele zone în care tradițiile sunt mai puternice și dăinuie vii încă în sufletele românilor, fetele și feciorii se duc cântând spre pădure pentru culegerea de plante cu proprietăți miraculoase: frunze de alun, paltin și de nuc spre a fi purtate în sân sau pentru a împodobi mormintele sau ferestrele caselor cu ele, sau folosite ca plante tămăduitoare sau pentru a face vrăji de dragoste.

Potrivit obiceiurilor și practicilor magice cu un pronunțat caracter apotropaic se mai vorbește despre atingerea atât a oamenilor cu leuștean, plantă ce se crede că ar fi crescut la baza tutorelui Crucii lui Hristos, pentru a fi feriți de rele și de boli cât și a animalelor din ogradă pentru a crește mai grase și mai sănătoase și pentru a fi protejate de vrăjitorii, strigoii și de moroi.

Se povestește că în noaptea aceasta înflorește și se scutură floarea de ferigă și de alun iar cine o culege și o bea, scapă de orice boală.

Acum, se taie păr din vârful cozilor de la vite și se îngroapă într-un furnicar, cu urarea: „Să dea Dumnezeu să fie atâția miei și viței câte furnici sunt în acest furnicar!”. Astăzi sunt însemnate vitele și se taie mieii.

În popor, sărbătoarea Înălțării Domnului se mai numește și Ispas, fiind considerată și o sărbătoare a câmpului, a holdelor și a fânului.

În popor se povestește că Ispas, un cioban, ascuns pe după pietre, ar fi fost de față la Înălțarea Domnului și martor la ridicarea sufletelor morților și că el era un om vesel și credincios. De aceea toți oamenii încearcă să fie bine dispuși de „Ispas” și totodată să-și pomenească, prin ofrande ritualice specifice, moșii și strămoșii, ale căror suflete se înalță în această zi la ceruri. Acum se împarte de pomană pentru morți îndeosebi pâine caldă, plăcinte, lapte, pâine, ceapă verde și rachiu, iar ciobanii fac trocuri cu miei și caș. Femeile nu împrumută sare și nu dau foc din casă, pentru că altfel toată casa va vui, iar vacile nu vor mai da lapte pentru smântână. Pe lângă toate aceste lucruri, oamenii își iau și măsuri de apărare împotriva sufletelor rătăcitoare care, neputându-se înălța la ceruri, „se strică”, adică devin strigoii, moroi, spirite malefice periculoase pentru sat.

De Înălțare credința populară serbează Ispasul sau Paștele Cailor, calul, animal totem venerat în străvechime, a fost considerat dintotdeauna un animal sacru, fiindu-i atribuită de multe ori conștiința misterelor divine, calul apare trăgând carul de foc al Sfântului Ilie iar în poveștile românești apare calul năzdrăvan, ființă profetică, magică, superioară, cailor muritori ai legendelor creștine calul apare ca purtător al unor călăreți sacri: Cavalerul trac, Sfântul Gheorghe, cel care a omorât balaurul, Sfântul Martin, cel care își dăruiește mantia, Sf. Hubertus și Sf. Eustahie și mulți alții.

De „Paștele Cailor” calului i se aduce libertatea absolută nefiind încălecat, pus la căruță și lăsat să pască unde dorește.

O legendă populară povestește că la nașterea lui Iisus în grajdurile bătrânului Crăciun, boii și oile și-au mâncat fânul și au adormit, în timp ce caii au tropotit și au nechezat iar după ce au terminat fânul primit, l-au mâncat și pe acela sub care Pruncul fusese ascuns de furia lui Irod. Atunci, Maica Domnului i-ar fi blestemat să nu se mai sature decât o dată pe an, de „Ispas”, oricât de mult ar fi mâncat. Aceasta este totuși o metaforă pur

românească, care în Transilvania Evului Mediu desemna un fapt concret și oarecum banal. Atunci când catolicii sărbătoreau Paștele, românii cereau caii unguirilor ca să-și lucreze pământul iar când biserica ortodoxă prăznuia Învierea Domnului, era rândul maghiarilor să ia cu împrumut caii de la români. Când se întâmpla ca Paștele ortodox și cel catolic să cadă în aceeași zi, caii se odihneau. Atunci era ziua lor, „Paștele Cailor”.

De Ispas se făceau plățile amânate, care nu fuseseră achitate la „Sângiorz” (după cum cerea tradiția), acest lucru generând probabil, în timp, sensul peiorativ al expresiei „La Paștele Cailor”, care a ajuns să însemne „a amâna”, „a nu înapoia la timp ce ai împrumutat”, „a nu te ține de cuvânt”, fiind echivalentă cu expresia „La Sfântul Așteaptă”. Pe de altă parte, neavând o dată fixă în calendar precum „Sângiorzul”, această sărbătoare cu dată mobilă a fost asimilată ca fiind o zi oarecum incertă. Astfel, sintagma „La Paștele Cailor” și-a schimbat sensul, în loc de „altă dată” sau „mai târziu”, însemnând astăzi „niciodată” ori „nicicând”.

Sărbătoarea Trandafirilor sau a Rusaliilor, se regăsește în mitologia romană, unde apare ca o zi închinată cultului morților, în care se aduceau ofrande florale sufletelor celor plecați, îmbogățită cu multe tradiții populare a reușit să supraviețuiască și după răspândirea și oficializarea creștinismului ca religie de stat. Dacă ne referim la numărul concret al zilelor consacrate Rusaliilor, la timpul marcării lor, observăm o mare diversitate, uneori și anumite confuzii. Perioada ciclului Rusaliilor este mobilă, în dependență de data schimbătoare a Paștelui. Totodată, observăm că zilele care se consideră că sunt ale Rusaliilor la fel diferă, după zone. Cu toate acestea, în imaginarul popular „Rusaliile” sunt imaginate diferit: femei tinere, frumoase, vesele, nebnatice, periculoase asemănătoare cu ielele, zânele rele etc., care aduc oamenilor felurite daune grave: dezlanțuie în timpul cel mai cald al anului vânturi, vârtejuri neașteptate, schilodesc și iau mințile oamenilor, fură copii.

Preluată de către geto-daci, această „Sărbătoarea a Trandafirilor” se transformă destul de radical sub influența cultului solar autohton, fiind identificată mai târziu cu sărbătoarea creștină postpaschală numită Duminica Rusaliilor.

Pe parcursul secolelor poporul a inventat și felurite moduri de îmbunare dar și de luptă împotriva Rusaliilor. Acțiunile acestea, au devenit cu timpul rituale: interdicția muncilor importante atât pe câmp, cât și în gospodărie, culesul plantelor medicinale, căci se considera că acestea își pierd calitățile. Țăranii se tem nespun de ele și astăzi sunt siguri că Rusaliile fug de pelin, usturoi, de aceea poartă pelin, leuștean, usturoi la brâu, pun în case, înfig un craniu de cal în stâlpu porții ca să fie casa și gospodăria ferită de Rusalii, temându-se, ca nu cumva Rusaliile să descopere casele prin furtuni și să-i ia pe cei dinăuntru și intră în jocul magico-ritual al „Călușului”, convinși că doar călușarii le pot îmbânzi și trimite în lumea de unde au venit. Nu le spun niciodată pe nume, de teamă că prin cuvânt le-ar putea invoca. Le spun „Dânsele”, „lelele”, iar atunci când doresc să le intre în grații le alintă: „Măiestrele”, „Frumoasele”, „Domnițele”, „Mușatele”, „Fetele Câmpului” sau „Împărăteșele Văzduhului”. Numele lor sunt tainice și se povestește că doar vrăjitoarele le cunosc.

Cea mai importantă zi a lor a fi miercuri, când „Rusaliile” vor primi puterea peste vară de la „Caii Sântoaderului”, patroni ai primăverii, spre a putea governa cum se cuvine anotimpul ce va să vină. În calendarul popular acestei zile i se spune „Buciumul Rusaliilor” sau „Todorusele” și cade la jumătatea timpului dintre Paști și „Rusalii”, timp magic în care cerurile sunt deschise iar oamenii trebuie să respecte numeroase interdicții pentru a se proteja de furia temutelor zâne.

Cine lucrează de ziua Todoruselor va fi ridicat în vârtejuri de pe pământ și „smintit” de „Rusalii”, grindina se va abate peste satul lui, apa se va revarsă peste ogoare, pomii se vor usca și casele vor lua foc.

În Moldova a existat credința, că Rusaliile ar fi fost șapte surori neprihănite. Când Diavolul s-a ridicat împotriva lui Dumnezeu fata cea mare, care-l iubea mult pe Diavol, a trecut de partea acestuia, atrăgându-le după dânsa și pe celelalte surori. Pentru aceasta

Dumnezeu le-a izgonit pe fete din cer, împreună cu Diavolul, având soarta de a rătăci printre oameni terestrați. Se mai spune că Rusaliile sunt trimise de Dumnezeu să pedepsească oamenii răi. Se crede că Rusaliile „au putere numai până la cel dintâi cântat al cocoșilor”.

Această sărbătoare păgână a fost suprapusă ulterior peste sărbătoarea creștină de după sărbătorile pascale (Pascha rozata sau Domenica rosarum) a Pogorârii Sfântului Duh. Sărbătoarea creștină ce evocă evenimentul biblic, care a avut loc la 50 de zile după Învierea Domnului, când s-a pogorât, în chip de „limbi ca de foc” Sfântul Duh, a treia persoană a Sfintei Treimi (Dumnezeu Tatăl, Ziditorul Lumii, Dumnezeu – Fiul, Mântuitorul Lumii și Dumnezeu, Duh, numit și Duhul lui Hristos, ce se sărbătorește în a cincizecua zi după Paște mai este numită Duminica Rusaliilor.

Sărbătoarea fiind legată de abundența vegetală a verii, casele sunt împodobite cu ramuri verzi, de regulă, de tei sau nuci, care simbolizează limbile de foc au pogorât asupra Apostolilor și astfel ei s-au umplut de Duh Sfânt.

Tradiția creștină spune că Pogorârea Duhului Sfânt a avut o mare importanță. Ea, împreună cu Învierea și Înălțarea Domnului la Cer, formează „triada de evenimente care pecetluiesc lucrarea divino-umană a Mântuitorului Hristos. Pogorârea Duhului Sfânt ca sărbătoare a început să fie marcată în sec. al IV-lea. Se sărbătorește anual, de obicei la începutul lunii iulie. Ca și de Duminica Floriilor, creștinii aduc la biserică ramuri – de data aceasta de nuc sau tei – pentru a le sfinți. În unele biserici se împart ramuri sfințite enoriașilor, care le iau acasă, le pun, de regulă, la icoane, spre a-i păzi de rele.

Unica muncă relativ grea pe care o înfăptuiesc țăranii în Lunea Rusaliilor este curățitul fântânilor și izvoarelor. Evident, acțiunea aceasta ritualică, în săptămâna Rusaliilor, mai ales în ziua a opta după Duminica Mare (luni), ține în modul cel mai direct de cultul apei. Despre aceasta mărturisesc bogatele tradiții populare milenare, care se păstrează și astăzi. De obicei, izvorul sau fântâna curățită se sfințește în aceeași zi de către preot. La curățitul fântânilor și izvoarelor iau parte numai bărbații apti de muncă și nu oricărei persoane i se permite să coboare în fântână, ci numai uneia curată, credincioasă și iscusită. Pentru lucrul efectuat, această persoană este răsplătită cu bani, prosoape, o cămașă. Spre sfârșitul lucrului la curățitul fântânii femeile pregătesc masa cu bucate și vin cu pelin.

Sărbătoarea aceasta s-a respectat cu strictețe și se respectă și azi.

După ce părăsesc mormintele în Joia Mare și petrec Paștele cu cei vii, „Rusaliile” nu mai vor să se întoarcă în lumea lor. Pentru a le face să plece, în lumea Rusaliilor sătenii, dar și orașenii ies în mod special în natura bogată în vegetație în acest răstimp al anului, ca să petreacă plăcut vremea „la iarbă verde” aducând ofrande și a le împărți în ajunul sărbătorilor patronate de ele: „Todorusele”, „Duminica Rusaliilor”, prima zi din postul Sfântului Petru și totodată, să marcheze „plecarea Rusaliilor”.

În calendarul popular, ziua de 24 iunie este cunoscută și sub denumirea de Sânziene sau „Cap de vară”, pentru că acum soarele ajunge la apogeu. Obiceiurile de Sânziene sunt vechi ca pământul și continuă un cult roman închinat zeiței Diana (Sanctae Dianae), venerată și pe teritoriul Daciei care circulă și astăzi în Banat, Oltenia, Transilvania, Maramureș. În sudul Moldovei, în Muntenia și Dobrogea are denumirea după cel slav Drăgaica. I se mai spune Ziua Soarelui, Ursina sau Amușitul Cucului, orologiul calendaristic al românilor, pasăre oraculară care-și începe cântecul la echinocșul de primăvară, de „Blagoveștenie”, pentru a-l sfârși acum, la solstițiul de vară, iar ciocârliă, care-și începe cântatul la echinocșul de primăvară, încetează să mai cânte după această dată.

Potrivit tradiției, Sânzienele acestea sunt niște divinități nocturne, de o frumusețe răpitoare, care sălășluiesc prin codrii întunecoși, unde nu calcă picior de om.

Sărbătoare solară și lunară totodată, Sânzienele sunt tributare focului, prin făcliile aprinse de feciori și rotite după cum merge soarele pe cer, dar și apei, prin ritualul scaldării în rouă,

practicat de tinerele fete. În ziua de „Sânziene”, vara începe „să se întoarcă spre iarnă”, florile câmpului își pierd treptat mirosul și puterea tămăduitoare, în păduri apar licuricii, pe cer răsare „Cloșca cu Pui”.

Precum Pământul, calendarul popular al românilor se rotește după Soare, cel care leagă și dezleagă anotimpurile, înfrunzește și desfrunzește codrul, naște făpturi mitice, creează acte de divinație, ceremoniale și ritualuri complexe, reactualizează timpul sacru și ne ajută să renaștem mai puri, mai frumoși, mai înțelepți.

La trei zile după solstițiul de vară, moment ce marchează apogeul drumului solar, când astrul se află la zenit, punctul cel mai înalt al bolții cerești, când soarele joacă de bucurie pe cer imediat ce răsare, iar la amiază încremenește în loc, înflăcărat și biruitor, stăpân suprem al cerului și al pământului, rânduiește pentru muritorii un răstimp de liniște, când stau în cumpănă toate stihile și cerurile cu stele și vânturile în noaptea de Sânziene, cu noaptea cea mai albă a dragostei și ziua cea mai calduroasă a anului.

Născută dintr-un străvechi cult al soarelui, ea nu și-a pierdut coloratura păgână, deși este asociată cu o mare aniversare creștină: nașterea Sfântului Ioan Botezătorul. Obiceiurile din Noaptea de Sânziene, practicate și astăzi, dovedesc conservatorismul fantastic al tradiției populare românești, cu mult mai veche decât istoria.

Sânzienele sunt o sărbătoare solară, tributară focului prin făcliile aprinse de feciori și rotite după cum merge soarele pe cer, săritul flăcăilor peste făcliile aprinse, creând impresia că ar fi călare pe foc. Toate aceste obiceiuri și superstiții de Sânziene sunt un omagiu adus soarelui, care, acum, se află la puterea sa maximă, iar prin aceste ritualuri se încearcă întărirea și venerarea lui.

Sânzienele, plante gingașe cu flori galbene-aurii și plăcut mirositoare, în tradiția populară, purtând și numele de iarbă care alungă diavolii și duhurile necurate. Cresc prin livezi, pășuni, margini de păduri și poienițe. Însoțite de muzică și chiuiturile flăcăilor, fetele adună florile de Sânziene în buchete, fac colane și împletesc cununi circulare pentru fete și cruciforme pentru flăcăi. Aceste coronițe sunt aduse în sat, unde sunt așezate pe porți, uși, ferestre, pe șuri, pe stupi și chiar în straturile de legume, în credința că ele vor ocroti casa și gospodăria de puterea forțelor malefice, aducând totodată noroc, sănătate și belșug oamenilor, animalelor iar semănăturile vor înflori ca Sânzienele. Sunt considerate a fi plante oracol, plante magice, plante tămăduitoare... Dacă dormi cu ele sub pernă, îți arată ursitul, dacă le prinzi în păr ori le pui în sân, ești dragăstoasă tot anul, dacă te scalzi în roua lor, ești frumoasă și dragă cui vrei tu, dacă îți înfășori talia cu ele, te apără de dureri. Pentru ca proprietățile terapeutice ale sânzienelor să fie maxime, florile trebuie culese în timpul prânzului. În vechime, ele erau vândute cu ușurință pe 24 iunie. Cei care vindeau flori strigau în această zi: „la sânzienele, sunt bune de leac și aduc noroc!, Apără de toate relele, de toate bolile!”.

Noaptea ce precede această zi se crede că este magică – minunile sunt posibile, forțele benefice, dar și cele negative ajung la putere maximă. Ipostaze vegetale ale celor mai îndrăgite personaje mito-folclorice de la noi, surate bune cu înrăite lele sau Rusalii, plutesc în aer sau umblă pe pământ în noaptea de 23 spre 24 iunie, trăiesc prin păduri sau pe câmpii. Ele cântă și se prind în horă și „dau puteri” deosebite florilor și buruienilor, acestea devenind plante de leac, bune la toate bolile. În popor se crede că în noaptea Sânzienelor zânele zboară prin aer sau umblă pe pământ, cântă și împart rod holdelor, femeilor căsătorite, înmulțesc păsările și animalele, tămăduiesc bolnavii, apără semănăturile de grindină.

Această sărbătoare e legată de cultul recoltei, al vegetației și al fecundității, și păstrează în ea un amestec fascinant de creștinism, păgânism și vrăjitorie.

Sânzienele ca zâne din clasa ielelor, pot fi aducătoare de rele dacă oamenii lucrează în ziua de 24 iunie. Dacă nu sunt cinstite corespunzător, ele se supără și stărnesc vijelii și lasă câmpul fără rod și florile fără de leac.

Sânzienele, mari iubitoare de dreptate, se răzbnă pe femeile care nu țin sărbătoarea de pe 24 iunie, pocindu-le gura iar bărbații

care au jurat strâmb vreodată, sau au făcut alt rău, îi așteaptă pedepse îngrozitoare.

Dar pe lângă manifestările tipice făpturilor supranaturale, Sânzienele au și manifestări oculare: flori de scapieți tunse de puf, sunt atârinate peste noapte de streășină și după cât crește puful peste noapte, dimineața se stabilește norocul celor care înfăptuiesc datina.

Tot acum Biserica Ortodoxă prăznuiește Moșii de Sânziene, din ciclul Moșilor de vară, când se pomenesc morții din neam, se aprind lumânări, se aduc ofrande la morminte pentru sufletele celor dispăruți, fructe și legume. Copiii sunt stropiți cu apă pentru a fi feriți de boli, iar oamenii suferinzi de reumatism trebuie să intre de dimineață în râu până la brâu și așa să aștepte răsăritul. Ei vor privi soarele în apă, nu pe cer, și doar așa, se spune, se vor vindeca.

Tradiția spune că verbina culeasă în noaptea de Sânziene are efect în farmecele de dragoste. De asemenea, florile de sânziene nu trebuie smulse sau rupte, ci tăiate dintr-o singură lovitură cu cuțitul, timp în care se rostesc versuri speciale.

În ajunul Sânzienelor, pe 23 iunie, fetele culegeau de pe câmp flori de sânziene și împleteau cununi pe care le aruncau peste case. Seara, se întâlnesc fetele care vor să se mărite cu flăcăii care doresc să se însoare. Băieții fac ruguri, aprind făclii și le învârtesc în sensul mișcării soarelui, strigând: „Du-te, Soare, vino, Lună / Sânzienele îmbună, / Să le crească floarea - floare, / Galbenă, mirositoare, / Fetele să o adune, / Să le prindă în cunune, / Să pună la pălărie, / Floare pentru cununie, / Babele să le rostească, / Până-n toamnă să nuntească.” A doua zi, în zori, cetele de feciori străbat satele cu florile de Sânziene la pălărie, în semn că au văzut cununile de flori pe hornuri la casele fetelor care-i interesează. Ei cântă, chiuie și strigă: „Du-te, Luna, vino, Soare, / Că tragem la-nsurătoare, / Cununile neursite, / Zac sub hornuri azvărlite.”

Dacă acestea se agățau de horn, era semn că se apropie cununia. Cei în vârstă aruncau coronițe peste casă, pentru a afla când vor muri. Se credea că atunci când coronița va cădea de pe acoperiș, moartea este aproape. În unele zone, fetele de măritat lasă coronița în grădină. Dacă dimineață o găsesc plină de rouă e semn că se vor mărita în vara aceasta.

Înainte de răsăritul soarelui, fetele și flăcăii se apropie de ocolul vitelor. Cununile sunt aruncate în coarnele vitelor. Dacă gingașa coronița se oprește în cornul unei vite tinere, fata se va mărita după un tânăr, iar dacă se oprește în cornul vitei bătrâne, ursitul va fi om în vârstă. Tot acum este vremea când se „înstruțează Boul”, adică se împodobește cu flori, și se plimbă prin sat, obicei ceremonial cu o simbolică nupțială, atestat în câteva zone ale țării și dedicat unei divinități taurine, fertilizatoare, ce poate fi identificată cu Mitra sau Dionysos.

Bătrânele satului adunau în zorii zilei de 24 iunie, din locuri necălcate, roua Sânzienelor. La întoarcerea spre casă, dacă nu vorbeau și nu întâlneau pe nimeni, puteau oferi roua ca leac pentru sănătate și dragoste dar și pentru tăvălilul ritualic al fetelor mari, goale, dimineața, în roua sânzienelor ce le făceau fertile.

Fetele își pun flori de Sânziene neîmpletite sub căpătâi. În acea noapte, ele își vor visa ursitul. Dacă cununa va fi purtată în păr sau în sân (de fecioare sau tinere neveste), acestea vor deveni atrăgătoare și dragăstoase.

Gospodarii puneau în seara din ajunul sărbătorii nașterii Sfântului Ioan Botezătorul, flori de Sânziene la colțul casei dinspre răsărit. Dacă în următoarea zi găseau în coronițe păr de la animale, era semn că vor avea parte de un an sănătos și roditor pentru animale.

În ziua de Sânziene se joacă Drăgaica, dans ritual asemănător Călușului. De data aceasta, ceata este formată exclusiv din fete, câteva îmbrăcate în haine bărbătești, numite Drăgaice, Drăghicuțe sau Drăgane. La fel ca în cazul Călușarilor, și alaiul Drăgaicelor este însoțit de un muzicant iar una dintre fete poartă un steag împodobit cu baticuri colorate, spice de grâu, usturoi, pelin, flori de sânziene, verbină și alte plante magice. Acest cortegiu ceremonial străbate ulițele satului, formând un brâu simbolic, protector și fertilizator, ce cuprinde întreaga comunitate. În unele sate, fetele aveau și coase,

vestind că e vremea cositului, că plantele și-au încheiat drumul, au fost sămânță, au germinat, au crescut, s-au înmulțit iar acum urmează să moară. În alte locuri, cea mai frumoasă fată se alege Drăgaică, se împodobește cu spice de grâu și cu flori de sânziene ca o mireasă, după care, însoțită de alaiul său, cutreieră holdele, câmpurile și satele într-un extraordinar parcurs ritualic, aducător de belșug și fertilitate, reminiscența a unui străvechi cult agrar cu puternică simbolistică nupțială.

Sfinții Apostoli Petru și Pavel sunt sărbătoriți în fiecare an pe data de 29 iunie, zi de o mare însemnătate în Biserica Ortodoxă Română, cei doi sfinți apostoli fiind cei mai importanți ucenici care au propovăduit Evanghelia. Activitățile lor misionare și popularizarea Evangheliei i-au transformat în cei mai importanți apostoli pentru ortodocși. Minunile săvârșite de cei doi sfinți sunt descrise pe larg și în Noul Testament.

Sfântul Petru era frate lui Andrei cel întâi chemat. Mergând Iisus la iezerul Ghenisaretului și aflând pe Andrei și pe Petru unde și întindeau năvodul și mrejele, i-a chemat și îndată au urmat după dânsul. După aceea propovăduind Petru Evanghelia în Iudeea, Antiohia, Pont, Galatia, Capadochia, Asia și în Vitinia, s-a pogorât până la Roma. Și pentru că Sf. Petru a biruit cu minunile făcute de el pe Simon vrăjitorul, a fost răstignit, de împăratul Nero, cu capul în jos, precum el însuși a dorit nefiind demn de aceeași moarte ca a Mântuitorului Iisus Hristos.

Apostol Pavel, numit la început Saul, era om instruit, fiind învățat de Gamaliel și cunoscător desăvârșit al Legii lui Moise. Saul din Tars a fost unul dintre prizonierii creștinilor și cel care s-a învoit lauciderea cu pietre a lui Ștefan, primul martir al Bisericii. Saul a fost acela care a pornit spre Damasc pentru a-i aduce legați la Ierusalim pe cei care umblau pe Calea Credinței. Pe drumul spre Damasc s-a petrecut orbirea trupească a lui Saul, care s-a finalizat prin convertirea lui de către Anania, botezul, iluminarea sa trupească și spirituală și astfel, Saul s-a umplut de Duhul Sfânt și s-a numit Pavel. Și îndată a început a propovădui în sinagogi că Iisus este Fiul lui Dumnezeu. A fost în numeroase călătorii misionare, a propovăduit în Antiohia, Pisidie, Iconia, Filipi, Tesalonic, Berea, Corint, Ierusalim, în ținuturile Galatiei și Frigiei, în Efes, în Macedonia, Milet, Tyr, învățând pe mulți ajungând în cele din urmă în Roma. Sfârșitul său a fost în timpul împăratului Nero. A murit ca martir al credinței tăindu-i-se capul pentru mărturisirea lui Hristos, în urma lui Petru.

Sfinții Apostoli Petru și Pavel au murit în anul 67 ca și martiri ai credinței creștine. Moaștele lor tot la un loc s-au pus. Având în vedere că cei doi s-au dat viața pentru credință în același an, ei sunt sărbătoriți în aceeași zi în fiecare an, pe 29 iunie. Înaintea sărbătorii acestora, credincioșii țin un post de câteva zile în care se curăță de păcate și se reapropie de divinitate. Postul sfinților Petru și Pavel este unul din cele patru posturi mari ale anului creștin ortodox.

Sfântul Petru este stăpânul lupilor. Pe 29 iunie se ține „sărbătoarea lupilor”, un obicei prin care se previne că lupii să dea iama în vite. Potrivit unor zone folclorice, Sfântul Petru de vară este separat de o jumătate de an de fratele său, Sfântul Petru de iarnă, acesta din urmă fiind de fapt patronul lupilor. Sân-Petru de vară marchează cea de-a doua jumătate a anului, care poate începe puțin mai devreme, la Sânziene, este patronul agriculturilor. În tradiția populară se spune că Sf. Petru a fost un om muritor, pe care l-a luat Dumnezeu în cer. Sfântul Petru e mâna dreaptă a lui Dumnezeu. Sf. Petru ar locui cu Sf. Pavel în lună: Sf. Petru de-a dreapta și Sf. Pavel de-a stânga, Sf. Petru fiind chelar, el nu păstrează numai cheile raiului, ci și cheile încăperilor cerești; el este chelarul curții dumnezeiești, fiind mai mare peste grânare, din care trebuie să împartă animalelor.

Sf. Petru este răspunzător de starea finală a recoltelor, el este cel care patronează căldura și ploaia, putând trimite grindină pe hotarele celor nerespectuoși. Fiind o sărbătoare de mare însemnătate pentru calendarul agricol, paza împotriva grindinii se realiza prin venerarea sfântului în cele trei zile de nelucrare, cu începere din 29 iunie.

El fierbe trei zile piatră adevărată, spre a o mărunți, ca să nu strice câmpurile. Când se aude huruind în cer, atunci când tună înăbușit, se crede că Sf. Petru fierbe piatra. De aceea Sf. Petru se serbează timp de trei zile, începând cu 29 iunie. Când oamenii nesocotesc puterea dumnezeiască, Sf. Petru cheamă balaurii și cu dâșii se ajută la bătutul lumii cu piatră; balaurii o mărunțesc, iar el face să plouă cu piatră. Când Sf. Petru plesnește din bici, din șfichiul biciului sar scânteii, care, căzând pe pământ, se prefac în licurici. Licuricii sunt blagosloviți de sfânt ca să lumineze calea rătăciților prin păduri. Ei se ivesc aproape tot timpul în preajma acestei zile.

În ziua de Sf. Petru și Pavel în popor se spune că nici o femeie nu trebuie să mănânce mere până în această zi, fără a face un mare păcat, fără a-i supăra pe morți. După această zi, femeile tinere pot mânca mere, cele bătrâne trebuind să aștepte până la Sf. Ilie.

Cu valoare simbolică, până acum se interzicea scuturarea merilor, pentru a se feri de căderea peste holde a grindinii, având dimensiunile fructelor respective permisă fiind din această zi a baterea merelor dar și alte poame.

Dacă va tuna sau va fulgera în această zi, nucile și alunele nu vor avea miez sau vor fi viermănoase.

Oamenii pistruiți se spală cu apă la miezul nopții, când cântă cocoșul, căci se tem să nu fie socotiți jidovi, altfel petele de pe față li se pot înmulți.

În tradiția populară se spune că în această zi e timpul începerii secerișului iar privighetoarea încetează să mai cânte în păduri iar cucii se transformă în șoimi, ei revenind la forma lor originală în ziua Bunei Vestiri.

În ziua de 29 iunie se țin și „Moșii de Sfântul Petru”, acum oamenii merg la biserică și dau de pomană în onoarea rudelor decedate. La slujbă sunt aduse spre a fi sfințite colaci, lumânări, colivă de grâu, porumb fiert cireșe din primul cules, mere dulci și acre, zarzăre proaspete pentru a fi sfințite, iar cei care au miere pot duce la biserică faguri iar în unele regiuni se duce și obiecte de îmbrăcăminte.

Poporul român are credința că: Dacă tună și fulgeră și plouă în luna iunie, atunci vara va fi noroasă iar la Crăciun vom avea parte de belșug. Dacă vântul va bate de la miazănoapte atunci grâul va avea roade bogate. Dacă iunie este mai uscat se va face vin bun și tare.

Bibliografie:

- Adrian Fochi - Datini și eresuri populare de la sfârșitul secolului al XIX-lea, Editura Minerva, București, 1976.
- Arthur Gorovei. - „Credinți și superstiții ale poporului român” Editura, Grai și Suflet - Cultură Națională, București, 1995.
- Antoaneta Olteanu - „Calendarele poporului român”, Editura Paideia 2001.
- Elena Niculița Voronca - „Datinile și credințele poporului român”, Editura Polirom Iași 1998.
- Gh. F. Ciușanu - „Superstițiile poporului român” Editura Saeculum București 2005.
- Ion Ghinoiu - „Sărbători și obiceiuri românești”, Editura Elion, București, 2002.
- Ion Ghinoiu - „Obiceiuri populare de peste an” Editura Fundației Culturale Române, 1997.
- Ion Taloș - „Gândirea magico-religioasă la români”, Dicționar, Editura Enciclopedică, București, 2001.
- Irina Nicolau - Ghidul Sărbătorilor Românești Editura Humanitas 1998.
- Mihai Pop - Obiceiuri populare românești, Editura Univers, 1999.
- Mircea Eliade - Sacral și profanul, Editura Humanitas, București, 2002.
- Narcisa Știucă - Sărbătoarea noastră cea de toate zilele, Editura Cartea de Buzunar, 2006.
- Simion Florea Marian - „Sărbătorile la români” Editura „Grai și Suflet - Cultură Națională”, 2001.
- Tudor Pamfile, „Sărbătorile la români”, Editura Saeculum I.O., București 1997.
- Valer Butură, Enciclopedie de etnobotanică românească, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1979.
- Viețile Sfinților, Editura Episcopiei Romanului și Hușilor 1998.

Istoria teritoriului Movila lui Burcel, prin mărturii scrise

- urmare din pagina 1 -

Hrisovul lui Petru Rareș prin care au fost stabilite cele de mai sus a fost înfățișat în mai multe rânduri în procese susținute la Iași, în 1836, 1838, 1841, în care mănăstirea Frumoasa revendica mai multe terenuri din jurul Bârzeștilor, din Muntenești, Liudești, Buhăiești.

La 25 martie 1523, cei din neamul Dușescu aduc vechiul uric al strămoșului lor Vlad Dolhici, care le îndreptătea stăpânirea satului Dolhești pe Crasna și a unei prisăci la obârșia Crăsnișoarei. Pe 27 iunie 1839, răzeșii din neamul Greblă aduc și acest document în sprijinul revendicărilor lor. În legătură cu prisăcile, loc de așezat stupii, amintim că ele se măsurau astfel: în funcție de condiția sa fizică, un bărbat arunca în toate părțile o măciucă sau un topor și, unde ajungea acesta, se stabileau hotarele prisăcii (35).

O nouă dovadă a locuirii străvechi în comuna Zăpodeni, pe 22 martie 1528 (36). Petru Rareș întărește lui Manoil Felea ceașnic stăpânirea asupra satului Măcrești – Zăpodeni, la care avea dreptul după străbunul său Macrea. Și aici este amintit un vechi uric de la Iliăș și Ștefan.

Un alt sat dispărut de pe teritoriul comunei Zăpodeni este atestat la 25 iunie 1522. Ștefăniță vodă întărește surorilor Maria și Magda o parte din Condrești, partea de sus, cumpărată cu 200 de zloți de la Mareș, ce îl avea din uricul bunicului său, de la Ștefan cel Mare (37). În același sat, Petru Rareș, la 1533, întărește lui Luca și Filip „jumătate din satul Condrești, pe pârâul Telejnei, partea din jos, cu jumătate din mănăstire și jumătate din codru” (38).

Tot dispărut este și satul Zavolnești, pe Crăsnișoara, fost pe teritoriul comunei Boțești. O parte din acesta este cumpărată la 22 martie 1535 de frații Albul și Dragotă, de la ruda lor Luca, iar domnitorul Petru Rareș le întărește privilegiul (39).

Actualul sat Vulturești este atestat la 13 martie 1535, într-un hrisov provenit de la cancelaria voievodului Petru Rareș. Satul este întărit Ilenii, fiica lui Oană, în urma unui privilegiu de împărțea, de la Ștefan Vodă (40).

La 11 mai 1540, „Ștefan voievod, fiul lui Ștefan voievod cel Bătrân, domnul Moldovei, întărește uric Elincăi, jumătate din a treia parte din satul Crecești (Chircești, comuna Miclești), cumpărată cu 220 de zloți tăărăști de la fratele său, Toader Ploscă, când și-a plătit el capul” (41). Din document înțelegem că Toader Ploscă a comis o crimă sau un alt delict care implica pedeapsa cu moartea. Putea fi vorba însă și de găsirea unui mort pe proprietatea sa, și în acest caz era acuzat de crimă atunci când nu era găsit vinovatul. Se practica uneori – nu în acest caz – punerea unui cadavru pe pământul cuiva, pentru a-l sili să vândă proprietatea. Mai târziu, situația se complică la Chircești. La 5 martie 1575, Petru vodă întărește fiicelor lui Gligan, din neamul Șerb, satul Cricești și o „seliște sub Moghilă”. Este vorba desigur de Movila lui Burcel. Înainte de aceasta avusese loc un conflict cu cei din neamul Șerb, acuzați că ar fi prezentat documente false, care, după obiceiul vremii, au fost tăiate în fața domnitorului, apoi arse (42).

Petru voievod, Rareș de data aceasta, întărește Saftai, fiica lui Ion Ciocârlie, la 23 martie 1546, o jumătate din Oșești pe Stemnic (Oșeștii de astăzi) și o jumătate din Saracinești (sat dispărut, în Zăpodeni) pe Telejna, iar nepoții ei au primit celelalte jumătăți. Ea avea în neamul său uric de la „Ștefan și Iliăș, când erau în pace”. Se atrage atenția să nu fie luate în seamă anumite hrisoave de la Ștefan Lăcustă, acestea fiind falsuri (43). Procese au existat mai târziu, mănăstirea Rafaila și neamul Grumeza.

La 9 mai 1546, Petru voievod Rareș întărește urmașilor lui Roman satul Românești pe Vaslui (între Solești și Văleni).

A fost vorba aici de o situație deosebită, cum am spune astăzi, reconstituirea dreptului de proprietate. Privilegiul acordat de Ștefan și Iliăș strămoșului Roman, ca și întăririle ulterioare, au ars odată cu casa unui nepot, fapt specificat pe bază de martori. Acest privilegiu a fost iarăși întărit pentru urmașii lui Roman în 1570 de Bogdan voievod, fiul lui Alexandru Lăpușeanul (44).

În 1554 nepoții lui Cârstea Neagoe, care avusese privilegiul de întărire de la Ștefan cel Mare, primesc de la Alexandru vodă Lăpușeanu o nouă întărire pentru șase optimi din Negrești și cinci optimi și jumătate din Ungureni, împreună cu morile de pe Vaslui. Reamintim că aceste sate erau situate între Solești și Miclești (45).

Cu referință la aceeași zonă, un document din 17 martie 1550, de la Iliăș vodă Rareș. Toader, nepotul lui Boldea, vinde lui Costea o treime din Bobulești, care se numea însă și Boldești, găsindu-se mai jos de Popești-Miclești (46).

Pe 4 mai 1554, urmașii lui Coman Vulturescu împart satul Micășăști în cinci părți. Actualmente, localitatea se cheamă Chioaia, alipită satului Butucărie, comuna Zăpodeni (47).

Un document foarte important pentru valeda Vasluiului rămâne cel din 15 aprilie 1457, de la Petru vodă Rareș. Pe lângă referințele amintite deja, la Fauri și Grumăzești, la enumerarea proprietăților lui Giurgea Crasnăș sunt amintite localitățile Berbești și Chiujdeni, de pe teritoriul Zăpodenilor și Râpi, dintre Solești și Văleni (48).

Părăsind Zăpodenii atât de bogați în referințe documentare, revenim pe valeda Stemnicului. În 1570, Bogdan Lăpușeanu întărește lui Ion și Nasta cumpărătura a o treime din Bălești de la gura Stemnicului, de la Gavril, strănepotul Marușcăi, care a avut uric de la Ștefan cel Mare (49). Un document cu datare incertă, 1574-1591, prezintă o situație inedită. Tăbălăești, din comuna Boțești, se judecă cu Verești. Tăbălăeștii susțin că la hotar este situată o singură fântână, cei din Verești că se află două și câștigă procesul. Tăbălăeștii trebuie să dea 50 de boi „tot dintr-un feliu boii” (50). Actul este arătat de Grigore cămărașul la un proces din 1847.

La 3 iulie 1575, fiicele și nepoții vestitului dregător al lui Ștefan cel Mare, Luca Arbore, își împart numeroasele sate pe care le moșteniseră. Între acestea, și Șofrațești, cu moară în Socovăț, respectiv Sofroneștii de astăzi, din comuna Todirești (51).

Din nou pe valeda Stemnicului la 6 iulie 1575. Drăgoi cu rudele sale, nepoți ai Neașei, strănepoții lui Stanca, vând părțile lor din Pietrești pe Stebnic (Stemnic) cu 180 de zloți. Cumpără Ștefan șetrarul (boierul care se îngrijea de ridicarea taberelor militare) și sora sa. Este vorba de satul Chetrești de astăzi, din comuna Bălteni (52).

Localitatea Olănești, de mare importanță istorică prin faptul că aici și-a avut curtea Mihai Racoviță înainte să ajungă domnitor, acum alipită Portarilor – Zăpodeni, este atestată prima oară pe 5 septembrie 1586, când se află într-un conflict de hotar cu Fereștii. Situația se repetă pe 5 august 1587 și 1 septembrie 1590 (53). Ieremia Movilă voievod întărește lui Drăgoi Bogza mai multe proprietăți, între care și un loc pe Crăsnița, în hotarul Știoborânilor, împrejurare în care este atestat prima oară acest sat din comuna Solești (54).

Localitatea Dolhești, prima atestată în scris din teritoriul Movila lui Burcel, se bucură de o substanțială prezență documentară. La 2 decembrie 1594, Aron vodă întărește lui Samson diacul părțile de moșie din Dolhești și Linești, cumpărate de la Drăghici. Ieremia Movilă judecă la 5 iunie 1604 pricina dintre strănepoții lui Oană Dușescu pentru mai multe sate,

între care și Dolheștii pe Crasna. Pe 5 martie 1610, de data aceasta Constantin Movilă judecă o altă pricină pentru un iaz din Dolhești. Problema se rezolvă pe 6 septembrie 1610. Constantin vodă Movilă îi întărește lui Crăciun vistiernicului părțile sale din Dolhești, cu iaz, moară, prisacă, cumpărate cu 40 talere de argint de la nepoții lui Oană Dușescu, și cu 25 talere de argint de la Ana din Dolhești. Iar pe 26 februarie 1617, Radu vodă întărește lui Constantin aprod părți de moșie din Dolhești și Linești, cumpărate de la Agafia, soția lui Samson (55).

La 4 decembrie 1599, Ieremia Movilă, domnitorul Moldovei, întărește lui Ursu Pătrășcan și cneaghinei sale Nastasia a treia parte din Todirești cu loc de mori în Bârlad și Socovăț, cu grădini și vie la mănăstirea Rafaila. Este un document de bază pentru cele două localități (56). Ion Ciot cumpără în 1607 mai multe părți din satul Tălpigeni (comuna Boțești) de la Simion și surorile sale, cu 520 zloți tătarești, o sumă apreciabilă. Întăritură de la domnitorul Ieremia Movilă (57).

La 30 martie 1617, Radu Mihnea, domnitorul Moldovei, întărește lui Stoica, fost armaș, mai multe părți de moșie din Brădicești, cu loc de moară și iaz pe Crasna (58).

La 7 august 1618, voievodul Radu Mihnea întărește lui Vasile Bolea și surorii sale Anica satele: Mărătai (între Muntenii de Sus și Moara Greci), Prigorceni (în Ferești) și Tăcmănești (Călugăreni, Ștefan cel Mare) (59).

La 6 aprilie 1619, la o vânzare din Condrești, sunt amintiți martori din Zăpodeni (60).

Secolul al XVII-lea se caracterizează în Moldova, din punctul de vedere al proprietății funciare, prin apariția unei noi boierimi mai tenace și mai lacomă de pământ decât cea anterioară. Dacă vechea boierime „de spadă” primea proprietăți de la domnitori pentru merite, în primul rând militare, și le obțineau mai puțin prin cumpărături, „oamenii noi” își însușeau de la an la an, uneori de la zi la zi, noi moșii, adesea pe seama răzeșilor, pătrunzând fraudulos în comunitățile acestora. Un exemplu edificator este Apostol Petru Cehan, familia sa preluând mai târziu numele de Racoviță, dând țării cinci domnitori, dregători, generali, savanți. Punctul de plecare, respectiv acumularea primelor moșii, a fost pe valea Racovei, de unde și numele de mai târziu. Apostol Cehan va renunța la unele dintre aceste prime proprietăți și își va concentra eforturile acaparatoare pe valea Vasluiului, la fel vor face urmașii săi, Petru, Ionașco etc., ca și alți acoliți ai lor.

Un document din 25 februarie 1623, scris în limba română, ceea ce era o mare raritate atunci, reprezintă o deschidere în acest sens. Ignat și fratele său Ștefan pierd niște cai și, pentru a acoperi paguba, dau lui Petru Cehan părțile lor de moșie din Strâmtura (lângă Ferești), cu vad de moară. Se face un zapis, față de martori (cei mai mulți din Ferești), dar nu se spune suma, fiind o vânzare mascată, sub forma unei danii (61).

La câteva zile numai, pe 28 februarie 1623, Sarotă medelnicer (boierul care îi turna apă domnitorului la spălat, titlu devenit onorific) devine stăpânul satului Prigorcieni datorită trădării de țară (hicleniei) a vechiului stăpân, Ionașco Bolea. Satul se afla pe Sărata, fiind inclus mai târziu în Ferești (62). Sunt amintite alte două sate dispărute din zonă, Lineștii și Strahoeștii.

Pe 1 martie 1623, deci imediat, Gavril și rudele sale, urmașii Hrunciuloaiei, vând din Românești partea din jos, ocina lor, cu 9 taleri, lui Petre Cehan. După cum am mai amintit, Româneștii erau pe valea Vasluiului (63). Tot pe 1 martie 1623, Ștefan vodă Tomșa îi întărește lui Petru Apostol Cehan proprietățile de mai sus, la care se adaugă alta. Condrea, fiul Maicăi, nepotul Savei, îi dă lui Petre Cehan toate părțile sale din moșia Fereștilor ca răscumpărare pentru un cal pierdut, în valoare de 44 de taleri. De remarcat raporturile de prețuri pentru pământ și pentru cai, cei din urmă fiind mai valoroși (64).

Dar vânzările din Prigorceni începuseră de pe 6 februarie 1623, când Gavril și alții din Chircești și Suhuleț își vând proprietățile de acolo lui Petru Cehan. Martori din Miclești și Ferești (65).

Cehăneștii urcă pe valea Vasluiului până depășesc limitele acestuia. La 19 iulie 1623, Ștefan vodă Tomșa întărește lui

Ionașco Cehan, vornic de gloată, cumpărături în mai multe sate din nord-vestul județului, între care și Dolhești, unde plătește 22 de taleri pentru ocinele Stângăcioaiei (66).

Cumpărăturile lui Petre Cehan sunt din ce în ce mai numeroase, în ziua de 14 decembrie 1625 realizând un adevărat record. Radu vodă Mihnea îi întărește următoarele proprietăți de ocini și moșii, cumpărate de la diverși vânzători, unii locuind în satele din care vindeau, alții având acolo numai pământ: în satul Românești, cu vânzători de la Ferești și Bosânceni; în Făstăci, de la nepotul lui Ion Bolea; în Prigorceni de la Vasile din Brândușeni; în Strâmtura cu vânzători din satul Strâmbi; locul Nedee de la neamul Budul; în Dobroslovești, de la proprietari de acolo (67).

Pe 16 decembrie 1625 Petre Cehan capătă ocina din Strâmtura a lui Toma, deoarece o iapă a sa a căzut și s-a înecat într-o fântână a lui Toma (68).

Tot pe 16 decembrie 1625, Banul din Prigorceni îi vinde lui Constantin Cehan, fiul lui Petru Apostol Cehan, partea din Ferești a mamei sale Ana (69).

În aceeași zi, Bogza călugărul îi dă lui Constantin Cehan, pentru „un cal bun”, un loc bun de lângă Prigorceni, pentru a-și face prisacă, „unde a murit țiganul Vreameș” (70).

Probabil în aceeași zi apare și o altă cumpărătoare, jupâneasa Igog, care intră în Strâmtura.

Dacă pentru începuturi (mai ales secolele XV, XVI) am urmărit toate documentele, la modul exhaustiv aproape, pentru secolele XVII, XVIII vom trece la selectarea lor, semnalându-le pe cele considerate cele mai importante.

Să îi urmărim în continuare pe Cehănești, deveniți apoi Racoviță, în ofensiva lor. Iată mai întâi un act de vânzare-cumpărare încheiat la Ferești, unde Cehăneștii își stabiliseră probabil un fel de reședință temporară, pe 2 aprilie 1630. Măricuța și numeroasele sale rude vând satul Chiujeni (din Zăpodeni) „de bună voie” către Constantin și Apostol, fiii lui Cehan, cu vad de moară în Vaslui și locuri de prisăci, cu 120 de zloți (71).

Documentul se repetă în aceeași zi și cu același conținut. Se adaugă însă o listă de martori între care Ionașco Cehan pitariul, trei preoți din Horgești, Ferești și Gugești, alți martori din Șurinești, Șerbătești, Olănești, „oameni buni, bătrâni și tineri” (72).

Dintre cei citați mai sus, Constantin Cehan mai are și altă problemă. La 6 martie 1630 avusese un conflict cu un oarecare Petrică, acesta având și el moară în Vaslui, ca și Constantin, dar luând el toată apa, măcina singur și lua tot uiumul. Domnitorul le cere să-și împartă amândoi frățește uiumul (73).

Salomia, fata lui Vreameș, vinde părțile din Ferești, adunate de tatăl său de la diverși proprietari, către Petrea Cehan cu 18 zloți (74). Dată nesigură, înainte de 30 noiembrie 1630.

Dodol și Berbec mărtesc printr-un zapis că au făcut datorii. Trebuiau să dea 12 taleri mari și 5 taleri buni pentru un bou, 2 galbeni buni lui Gligore șetrar. Toți acești bani vor fi achitați cu ceea ce primește de la Petru Cehan (75).

Pe 28 noiembrie 1630 Moise vodă Movilă judecă o pricină între Tecman uricar și Petre staroste pe de o parte și Apostol Racoviță, pe cealaltă. Mihăilă Horje pusese ocina acestora drept zălog pentru un cal plătit de Cehan tatăl cu 32 de taleri. Câștigă ocina Petru Cehan (76).

La 23 aprilie 1631, Dodol și Berbec mărtesc printr-un zapis că au luat de la Petre Cehan bani ca să cumpere un bou și să achite o datorie. Urmau ca după depunerea banilor să mai beneficieze de patru vaci, primite de la Petru Cehan (77).

În fața lui Moise voievod, Petru Cehan, numit deja Racoviță, așa cum se va numi de acum înainte familia sa, aduce mărturie privind împrumuturi și întoarcerea lor prin acordarea de pământuri la Ferești, 33 de taleri de argint odată și 18 altădată. La acestea se adaugă alte ocini, din Vilnești, pentru toate existând mărturisiri ale martorilor. Momentul se derulează la 23 aprilie 1431 (78).

La 22 martie 1631, Racoviță Cehan primește o carte de întărire de la Moise vodă Movilă care îl împuternicește în disputa cu Ghervase, pentru stăpânirea unor ocini din Ferești (79).

Pe valea Stemnicului, în 8 octombrie 1631, la Oșești, se fac mai multe vânzări de pământ, în care sunt implicați, ca martori sau cumpărători, mai mulți locuitori din zonă. Toma din Oșești, cu fiii săi Porcea paharnic și Postolachi, cumpără ocina de acolo a Anghelinei Poeneasca. Tot aceștia cumpără și ocina lui Macovei, fiul Anghelinei, cu martori din Cozmești, Bălești, Oșești. Și tot ei continuă cumpărăturile de ocine, de la ați trei răzeși și de la Alba, fiica Anghelinei. Avem aici un caz deosebit, pământurile răzeșilor nu mai sunt trecute în proprietatea unui boier venit din afară, ci intră în posesia unuia dintre ei (80).

Când pe 25 ianuarie 1630 lordache și Toma Cantacuzino își împart moștenirea, celui din urmă îi revine „Băltanii, sat întreg”, iar pe 22 aprilie această împărțire capătă întăritură domnească (81).

Să urmărim din nou ascensiunea familiei Cehan Racoviță, de la boiernași la dregători, la mari boieri și, în final, la domnitori. Pe 24 ianuarie 1635, Vasile vodă Lupu întărește cumpărătura de ocini din Prigorcenii făcută de Apostol și Racoviță Cehan, de la Toader din Portari, care cumpăraseră și el, la rândul său. Martorii erau din Zlătari (Zlătărești), Olănești, Ferești (82). În curând, urmează însă o judecată. Neaniul și Dumitru, vornici de gloată, dau mărturie, în urma cercetării făcute, că părțile cumpărate în Prigorcenii de Bolea, fost vornic, nu au fost răscumpărate de Moise din Olănești, cum pretindea acesta și rudele sale; prin urmare, Apostol Cehan, ginerele lui Bolea, și fratele său Racoviță, stăpânesc cu dreptate ocinile lor din Prigorcenii. Moise renunță la pretențiile inițiale, păstrează totuși partea lui Berdilă din Prigorcenii (83). Judecata a avut loc pe 18 iulie 1635 și, foarte repede, pe 21 iulie, Vasile vodă Lupu, întărește rezultatele acesteia. Pe 7 septembrie 1635, urmează însă un alt proces. Frații Cehan vor să pună mâna și pe partea lui Berdilă, care rămăsese în posesia lui Moise din Olănești, pretinzând că aceasta ar fi fost cumpărată de Bolea, socrul lui Apostol. Moise neagă cu hotărâre acestea firmații, dar Cehăneștii continuă să-i „împresoare” pământul. Se ajunge la judecata domnească și, în lipsa documentelor, Vasile vodă Lupu recurge „după legea țării”, la proba cu jurători. După vechea cutumă judiciară, Moise aduce 24 de jurători care, cu brazda de pământ în cap și cu mâna pe Evanghelie, jură că Bolea nu a cumpărat pământul lui Berdilă. Astfel, cei doi boieri sunt înfrânți la judecată de răzeșul din Olănești, rămas cu pământul, ceea ce demonstrează și spiritul de dreptate al domnitorului (84). Înainte de 3 iulie 1636, frații Cehan fac o nouă cumpărătură de pământ în Prigorcenii, care este întărită imediat de domnitorul Vasile Lupu (85).

Ziua de 10 martie 1635 a fost deosebit de rodnică pentru Ionașco Cehan. Vasile vodă Lupu, luând în seamă vechiole hrisoave, îi întărește mai multe sate în ținuturile Fălciului și Vasluiului, între care și Dolhești. Redăm pasajul respectiv, pentru a înțelege mai bine spiritul epocii. „Și, de asemenea, îi dăm și îi întărim o parte de ocină în satul Dolhești, care este la obârșia Crasnei, în ținutul Fălciului; pe care el și-a cumpărat-o de la Păcurar, fiul lui Cozma sulgerul, a patra parte din a cincea parte, partea Stancăi, din ispisocul de cumpărături pe care l-a avut tatăl său, Cozma sulgerul, pe acea parte, de la Eremie voievod; acea parte a cumpărat-o Cehan vornicul pentru șazeci de taleri de arginți din ispisocul de cumpărături pe care l-a avut de la Alexandru Iliș voievod” (86).

Tot privitor la Dolhești, un document mai aparte, reprezentativ pentru oamenii obișnuiți din epocă, o însemnare din iunie 1640: „Vătăvoaia, soția lui Luca, vătaful de aprozi, fata lui Constantin din Dolhești, aproape de moarte, dă mărturie fiului său Apostol, arătând toate lucrurile, și anume: 2 valuri de pânză de câte 100 de coți, un boț de ceară de 80 oca, un uric al locului de la Dolhești și o pereche de pistoale ce i s-au furat dintr-o ladă dusă în răpa adâncă de lângă prisaca lor, care să fie cerute hoțului de va fi găsit. Martori: preotul Vasile din Botneni, Stoian din Șerbești și alții” (87).

Tot în această perioadă, continuă „ofensiva” Cehăneștilor după pământ, s-au păstrat mai multe zapise de vânzare-cumpărare. Existau însă și împrejurări deosebite în care se

obțineau ocine. Iată una dintre acestea, petrecută tot la Dolhești: în aprilie 1648, Vasile vodă Lupu îi întărește lui Racoviță Cehan, al doilea logofăt, părțile de ocină din Dolhești pe Crasna, cumpărate de la Pavel, căpitanul de curteni din ținutul Vaslui și de la frații săi, cu 30 de ughi (galbeni ungurești) bani gata, bani cu care s-a răscumpărat Pavel din temniță, unde stătea, fiindcă nu plătise darea și nici frații săi nu l-au răscumpărat (88).

Alături de Dolhești, în Brădicești (acum în comuna Dolhești) cumpăra pământ Stratulat, de două ori, în același an, 1634, de la răzeși diferiți. Dar, în 1646, după moartea lui Stratulat, „jupâneasa sa” are pricină cu moștenitorii foștilor proprietari ai ocinelor cumpărate de soțul său. Vasile vodă Lupu îi dă însă dreptate și îi întărește ocinile cumpărate de Stratulat în Brădicești (90).

La 2 februarie 1646, urmașii vornicului Mera, între care și cronicarul Grigore Ureche, își împart satele rămase de la acesta, între care Chirceștii, Bârzeștii, Româneștii (dispăruți) din zona noastră (91).

Un document din 6 aprilie 1631 amintește mai multe sate de pe teritoriul comunei Ștefan cel Mare de astăzi. Constantin spătarul primește întăritură de la domnitorul Moise Movilă pentru a patra parte din satele Bârzești, Bănești, Ludești (ultimele două dispărate). Părțile respective fuseseră cumpărate de tatăl său în timpul lui Barnovschi vodă (92). și de data aceasta cumpărăturile sunt contestate și la 11 martie 1635 la Bârzești, Neniul, vornicul de gloată, împreună cu mai mulți oameni, între care unii din Vulturești, Buhăești, Oncești (Uncești) face măsurători și bate stâlpii de hotar (93).

Tot pe 6 aprilie 1631, când întărise lui Constantin spătarul satele de pe teritoriul comunei Ștefan cel Mare, Moise Movilă îi întărește acestuia și ocina din satul Oncești (Uncești, comuna Zăpodeni), cu iaz, moară, loc de prisacă. Spătarul cumpără pământurile de la urmașii familiei Ciocan (94).

Un act cu o datare neclară, 1650-1660, amintește, din nou, alte sate din teritoriul Movila lui Burcel. Toader din Solești împreună cu feciorii săi vinde lui Dumitrașco din Gugești partea sa din satul Boțești, jumătate din partea Gaftoanei, cu 11 zloți (95).

La 9 iulie 1636, Dumitru Leaoa și Lungu armașul sunt trimiși de domnitor la Oșești. Ei aleg un loc din Oșești, pe care a fost mănăstirea Rafaila, pentru a lămuri pricina pe care au avut-o Porcea și fratele său Postolache cu Dumitrașcu Gheuca, fost vornic. Acesta avea un uric de stăpânire de la Bogdan voievod care se referea însă la alt loc. Martori din Ruginoși (Oșești), Cozmești, Bălești, Pietrești (Chetrești) de pe valea Stemnicului și din Hulturești (Vulturești), Buhăiești. Documentul prezintă un interes deosebit, deoarece dovedește că mănăstirea Rafaila a avut inițial altă locație (96). În aceeași zi, probabil datorită prezentării raportului, Vasile vodă Lupu le întărește terenul celor doi frați. Răscumpărările cu pământ în cazul delictelor grave se întâlnesc destul de frecvent în documente. Astfel, Mihalache, fiul vornicului Ionașcu, întoarce lui Pavel din Olănești și Tiron din Micleşti, pământuri zălogite de tatăl său pentru o moarte de om (97). Pământurile se aflau în Dolhești.

Tot de aici un alt înscris care reprezintă o situație de excepție. Tudor și ginerele său, Pavel, fiind „apucați cu carte domnească” și neavând bani, dau pe veci lui Apostol din Dolhești 30 de pământuri prețuite la 60 de lei, pentru că, fiind în lipsă, au luat brânză, făină, stupi și tot ce au găsit de mâncare în zemicul stupilor lui Apostol, la loc de taină în Dolhești, și au plătit paguba cu mulți oameni, deosebit de 10 pământuri, tot din Dolhești, pe care le-a dat pentru o moarte de om (98). Alți oameni săraci din Dolhești împrumută de la un oarecare Burghilea 10 lei, pentru care pun zălog trei sferturi dintr-un bătrân. Își asumă obligația ca, dacă vor să vândă pământul, să o facă numai pentru Burghilea și, până își vor plăti datoria, acesta are dreptul să cosească sau să cultive pământul (99). Dumitrașcu Burghilea face în continuare cumpărături de la răzeși din Tăbălăești.

ELENA CUZA (1825-1909) – PRIMA DOAMNĂ A ROMÂNIEI

- urmare din pagina 1 -

Luând în mână aproape fără sprijinul soțului, treburile destul de încurcate ale moșiei, era cunoscută ca adevărata stăpână de către toți slujitorii curții, boierul fiind mai puțin energic și suferind de inimă.

Se descurca singură cu zarafii de care avea nevoie, mai cu seamă în vremea când ridicase din temelie, casa nouă la Solești. Era însă bună și îndatoritoare cu acela care avea nevoie de sfatul și ajutorul ei⁴.

Elena își va petrece primii ani ai copilăriei la moșia Solești, alături de ceilalți patru frați, sub directa supraveghere a mamei sale, Ecaterina. Anii școlariții îi va face cu profesori particulari, la conacul unchiului său, Constantin Sturdza, de la Șcheea, împreună cu verii săi și apoi la bunicul Dumitrache Sturdza de la Miclăușeni, posesorul unei impresionante colecții de manuscrise și documente. La 15 ani revine la Iași, unde familia sa deținea o casă, și conform obiceiului vremii este prezentată în cercurile protipendadei capitalei Moldovei, din vremea domnitorului Mihail Sturdza. Tot ceea ce vedea în jurul său era cu totul neașteptat, pentru adolescența crescută atât de autoritar de părinți și care nu-și putuse dezvolta adevărata personalitate.

Curiozitatea și dorința de necunoscut o împingea înainte spre acest mediu cultural efervescent al Iașilor, anilor '40, dar firea temătoare o reținea în multe împrejurări, lăsând-o pradă visurilor romantice, adolescente. „Tineretul făcea saloane literare, societăți muzicale, sub supravegherea maeștrilor aduși din Berlin sau Viena cu mari cheltuieli. La aceste întruniri cunosc Elena Rosetti pe Hermiona Asachi, căsătorită Moruzzi, care mânuia destul de îndemnativ condeiul și cânta și din harpă, instrument rar întâlnit pe acele vremuri⁵. În saloanele rudei sale, Didița Mavrocordat, întâlnea „mai tot tineretul cult al Iașilor, fără deosebire de boierie. Se jucau acolo comediile tinerilor scriitori moldoveni: Costache Negruzzi, Vasile Alecsandri, Matei Milo⁶”.

Deoarece părinții aveau treburi la moșia de la Solești, tânăra Elena a fost lăsată câțiva ani, la Iași, în grija mătușei sale Profira Cantacuzino. Se ivea acum prilejul de a face noi cunoștințe cu ocazia frecventării petrecerilor din saloanele marilor boieri Roznovanu, Costache Sturdza, Mavrocordat sau Cantacuzino.

Fără a fi o frumusețe, tânăra Elena se remarcă prin simplitate, corectitudine, naturalețe, timiditate. Avea ochi mari, negri, sprâncene pronunțate, față ovală, iar părul bogat îl purta strâns în cozi, cu cărare la mijloc, după moda vremii. În această perioadă îl cunoaște pe Alexandru Cuza, posibil în casa Didiței Mavrocordat, al cărui soț fusese pe vremuri colegul lui în Institutul Cuénim din Iași sau la balurile lui Nicolae Cantacuzino. Oricum, un prilej deosebit l-a constituit îndoita nuntă a Pulheriei Rosetti- Cantacuzino cu Constantin Moruzzi și a Pulheriei Rosetti – Bălănescu cu Vasile Cantacuzino, petrecere la care a participat domnitorul Mihail Sturdza și toată „lumea bună” a capitalei Moldovei, despre care amintea cu entuziasm Elena Rosetti, într-o scrisoare mamei sale, din 6/18 februarie 1841⁷.

„De statură mijlocie, cu înfățișarea plăcută, trăsături regulate, ochi albaștri și păr castaniu buclat, Alexandru Cuza plăcea tuturor de la prima vedere. Foarte inteligent, spiritual, cu purtări simple și familiale, era primit în toate saloanele și mai cu deosebire de către femei, care-l găseau curtenitor și vesel. Cuceritor când voia, prietenos cu cei de aproape, lua parte la mai toate petrecerile unele din ele destul de scandaloase pentru cei ce țineau la buna lor faimă... Îndată după venirea în țară, când slăbiciunile lui nu erau încă prea mult cunoscute, întâlni pe Elena Rosetti, care, deși nu era

o fată bogată, făcea parte din protipendadă și avea întinse legături de rudenie cu cei care conduceau Moldova. Alexandru Cuza care nu era un om de interes, luându-se mai mult după îndemnul inimii decât al rațiunii, privi totuși pe această mică boieroaică ca o partidă bună pentru începutul carierei sale funcționărești⁸.

Tânăra judecător sollicita un concediu ministerului în vederea căsătoriei sale cu Elena Rosetti. Evenimentul a avut loc la 30 aprilie 1844, în biserica de pe domeniul postelnicului lordache Rosetti din Solești, într-un cerc restrâns. Numeroasele obligații de serviciu, ce-i reveneau la judecătorie, îl determină pe Alexandru Cuza să părăsească în grabă Soleștii, pentru a se deplasa la Galați. Aici, tânăra pereche va locui în casele postelnicului Ioan Cuza. Deoarece pe foaie dotată a soției erau trecuți și țigani robi, Alexandru Ioan Cuza a hotărât să-i dezrobească, conformându-se hotărârii Adunării Obștești din 31 ianuarie/12 februarie 1844 privind emanciparea țăganilor de pe domeniile statului și mânăstirești.

Doamna Elena va înfrunta cu stoicism toate ingratitudinile provocate de un soț care și-a dovedit de multe ori, mai ales în tinerețe, slăbiciunile pentru sexul frumos. Datorită educației severe primită de la mama sa, Elena avea o fire cu totul opusă soțului ei, fiind domoală, timidă, lipsită de încredere în forțele proprii, cumpănită și retrasă, găsind consolare în citit și treburile casei, mai ales că socrii erau mereu plecați la Iași sau la moșia de la Bărboși, de lângă Huși, iar Alexandru era pasionat de treburile de la judecătorie. Vizitele celor de acasă erau o adevărată bucurie în această viață monotonă pe care o ducea tânăra soție. Din scrisoarea trimisă mamei sale, Ecaterina Rosetti, la 25 mai/5 iunie 1844, rezultă că aștepta cu nerăbdare sosirea fraților ei, Constantin, Dumitru și Teodor, ca și a tatălui ei, la Galați⁹.

Solicitată deseori de mama sa de a-i comunica noutăți din orașul unde se stabilise, Elena răspundea cu prudentă, ascunzându-și amărăciunea visurilor spulberate: „Nu pot să-ți dau noutăți de prin oraș, fiindcă ies foarte rar, deoarece nu găsesc plăcere decât în căminul meu¹⁰. Protipendada de la Galați „este de o monotonie fără asemănare¹¹, se confesa cu altă ocazie Elena. Singura persoană a cărei companie o agreea era soția părcălabului de Covurlui, Iorgu Ghica.

Aniversarea căsătoriei sale trecu aproape pe neobservate, ceea ce îi mări și mai mult starea de tristețe, la cei doar douăzeci de ani pe care-i avea. „Dragii mei părinți, - scria ea la Solești - vă reamintesc că azi este treizeci aprilie și că această zi mi-a adus cea mai mare fericire. Dar, dacă poți într-adevăr să fii fericit în această zi unică apoi poți s-o și numeri ca pe singura zi frumoasă din viață¹²”.

Deseori vacanțele erau petrecute de boierii moldoveni pentru destindere sau îngrijirea sănătății pe litoralul Mării Negre la Odessa. Însemnări deosebite despre aceste locuri ne-au lăsat Dimitrie Asachi, Nicolae Șuțu ș.a.¹³. Alexandru Ioan Cuza sollicitase Marii Logofeții a Dreptății, la 10/22 iulie 1844 o lună de concediu spre a merge la ferdele (băi) la Odessa, „fiind jos iscălitului orânduite pentru starea sănătății sale, ferdelele de mare, de către doctori¹⁴. Cererea fiindu-i aprobată, Cuza și soția au plecat cu careta spre Odessa, în vara aceluiași an. Orașul cu palatele și bisericile sale impunătoare, cu Palais- Royal, copie a celui din Paris, cu grandiosul Teatru de Operă, cu bulevardele largi, parcurile și grădinile sale

8 D. Ivănescu, Virginia Isac, *Alexandru Ioan Cuza, acte și scrisori*, Editura Junimea, Iași, 1973, p.26.

9 Lucia Borș, *op.cit.*, p.25.

10 D.Ivănescu, Virginia Isac, *Alexandru Ioan Cuza, acte și scrisori*, p.33-34.

11 Lucia Borș, *op.cit.*, p.29.

12 D.Ivănescu, Virginia Isac, *op.cit.*, p.41.

13 *Ibidem*, p. 49-50.

14 Dimitrie Asachi, *Impresii de călătorie în țările Caucazului, prin Basarabia și Crimeea*, Iași, 1858.

4 *Ibidem*

5 *Ibidem*, p.7. Conacul din Solești a fost terminat la 1827, și avea două corpuri de clădiri, unite printr-un cerdac.

6 *Ibidem*, p. 21.

7 *Ibidem*.

înmiresmate, plajele aurii, aerul cosmopolit al portului, au lăsat o bună impresie familiei Cuza. De asemenea, starea sănătății lui Cuza s-a îmbunătățit, după cum reiese dintr-o scrisoare trimisă la Solești, din partea Elenei, la înapoiere, în 18/30 octombrie 1844¹⁵.

Un an mai târziu, Cuza adresa o nouă cerere, la 9/21 iulie 1845, către Logofeția Dreptății, prin care solicita pe lângă Secretariatul de Stat eliberarea pașaportului în vederea plecării la Odessa pentru tratament. Logofeția aprobând cererea făcea cunoscut Postelniciei motivul plecării „neapărata trebuință de a merge peste hotare, la Odessa, pentru facere de feredei”¹⁶. Locul său la Judecătoria ținutului Covurlui, a fost ținut provizoriu de către prietenul său, Teodor Rășcanu, viitor secretar al „Asociației Patriotice” de la Vaslui. Formele o dată rezolvate, soții Cuza pornesc din nou cu trăsura spre Odessa, parcurgând un drum obositor și plin de praf, pe la Leova, Cimișlia, Tighina și Tiraspol. Drumul de întoarcere a provocat aceleași neplăceri. Într-o scrisoare către mama sa, din 5/17 noiembrie 1845 se arată: „...Am fost tare supărată văzând că știrile care ți s-au dat despre călătoria mea te-au mâhnit”¹⁷.

În toamna anului 1845, Cuza demisionează din funcția de președinte al Judecătoriei ținutului Covurlui, fiind preocupat de mișcările sociale care se conturau împotriva regimului despot al domnitorului Mihail Sturdza. Ca urmare a evenimentelor legate de acțiunile protestatare din Moldova meridională, soldate cu arestarea membrilor din conducerea „Asociației Patriotice” din care făcuseră parte frații Sion, Dimitrie Miculescu, Tucidide Durmuz și Theodor Rășcanu (singurul care a reușit să se refugieze în Transilvania, și de acolo la Paris), Alexandru Ioan Cuza a fost nevoit să renunțe la proiectata călătorie la Odessa, în Grecia și Turcia, menită să amelioreze boala sa de astm, și să aline suferințele soției care-și pierduse de curând bunica și tatăl, lordache Rosetti.

La Paris funcționa „Asociația Studenților Români”, în frunte cu Ion Ghica și C. A. Rosetti, care căutau sprijinul Franței pentru realizarea dezideratelor românești. Spre această Mecca a democrației se va îndrepta și Alexandru Ioan Cuza, care, la începutul verii anului 1846, împreună cu soția, va întreprinde o călătorie în Franța. Aici a putut asista la o serie de divergențe între conducătorii acestei asociații care dincolo de coloratura culturală urmăreau să definitiveze căile de pregătire a revoluției în vederea răsturnării vechilor structuri feudale.

În cursul lunii iulie 1846, familia Cuza revenea la Galați. Nu știm impresiile Elenei Cuza din acest voiaj, care o pune în contact cu civilizația europeană, dar nu puteau fi decât favorabile. Era încă prea mâhnită de pierderile familiale pentru se bucura în voie de tot ce-i putea oferi „orașul luminilor”. O va face mai târziu, când va reveni de mai multe ori aici și timpul îi va permite acest lucru.

Contactele dintre revoluționarii moldoveni și munteni se realizează în țară, între anii 1846-1847, mai ales, la moșia lui Costache Negri de la Mânjina, cu toată prigoana dezlănțuită de autoritățile centrale. O puternică mișcare a boierimii liberale a avut loc cu ocazia noilor alegeri pentru Adunarea Obștească în vara anului 1847, principale centre fiind Bârlad, Bacău, Huși, Iași, Focșani, Roman, unde alegerile au fost falsificate din ordinul domnitorului, de pe listele de alegători fiind omis și Alexandru Ioan Cuza. Printre cei care vociferau vehement împotriva abuzurilor domniei lui Mihail Sturdza se număra prietenul și viitorul cumnat al lui Cuza, lordachi (Gheorghe) Lambrino, clucerul Mihăiță Ștefănescu, Simion Bontaș, Iorgu Radu ș.a.¹⁸.

Alexandru Ioan Cuza a participat activ la evenimentele revoluționare de la Iași din zilele de 27-28 martie 1848. Aflat în casa lui Alexandru Mavrocordat, cu alți revoluționari, în noaptea de 28 spre 29 martie, a încercat să opună rezistență forțelor represive trimise de Mihail Sturdza, fiind grav rănit la picior. Gheorghe Sion reproducea, într-o scrisoare către Gheorghe Barițiu, din 2 aprilie 1848, cuvintele înflăcărate ale lui Cuza, în tragicul eveniment al arestării: „Dar, fraților! Să murim! Dar să ne pregătim pentru ca să murim. Cu moartea noastră trebuie să deschidem un viitor nației

noastre vrednic de mărimea trecutului strămoșilor noștri romani! Astăzi, toate națiile învie, trebuie să învie și a noastră!”¹⁹.

Cuza figura pe lista celor 13 revoluționari arestați „foarte periculoși” ce au fost duși la Galați, îmbarcați pe Dunăre și de la Măcin, urmau să fie preluați de turci spre Constantinopol. Șase din grup, printre care Alexandru Ioan Cuza și Manolache Costache Epureanu, reușesc, în urma intervenției energice a Elenei Cuza, care a cumpărat cu bani grei vigilența marinarilor, să evadeze în drumul pe Dunăre, spre Măcin, și cu sprijinul consulului englez din Galați, Cuningham, să se refugieze la omologul său din Brăila. După câteva săptămâni, cu pașapoarte false, vor pleca cu vaporul „Frantz” pe Dunăre până la Pesta²⁰. De aici Alexandru Ioan Cuza s-a îndreptat spre Transilvania unde a luat parte la marea adunarea de la Blaj²¹, care marca începutul revoluției românilor ardeleni. În a doua jumătate a lunii mai îl găsim pe Cuza la Viena, apoi la Cernăuți, integrat programului Comitetului Revoluționar Moldovean.

Din corespondența lui Alexandru Ioan Cuza cu prietenul său lordachi Lambrino reiese că nu avea știri despre soția, rămasă la Galați. Elena Cuza reușește cu greu să facă rost de bani, și înfruntând pericole de ordin politic, periclitându-și sănătatea, în condițiile în care Moldova se confrunta și cu o gravă epidemie de holeră, căreia îi căzuse victimă la 17 iunie 1848, socrul său, postelnicul Ioan Cuza²², ajunge la Cernăuți unde-și va întâlni soțul. Pentru scurt timp, deoarece Cuza pleacă în exil, iar Elena revine în țară.

Îngrijorarea față de situația soțului său se desprinde dintr-o scrisoare, din 12 august 1848, trimisă lui Lambrino, prietenul lui Cuza, care-și avea conacul în comuna Banca, aproape de Bârlad: „Iată 15 zile de când sunt departe de Alexandru... lipsa de bani m-a silit la aceasta fără voia mea. El a plecat la Viena și Dumnezeu știe dacă-l voi mai putea vedea în iarna aceasta”²³. Trei zile mai târziu scria bucuroasă: „Alexandru este nevătămat și se găsește în acest moment la Pesta”²⁴. În 3 octombrie 1848, Elena comunica, în scris, celuiiași Lambrino: „Alexandru a fost la Paris și acum se află la Viena”²⁵.

Reușind să depășească situația materială precară²⁶, Doamna Elena revine la Cernăuți, unde sosise Alexandru și împreună pleacă la Viena, și apoi la Paris. În perioada exilului la Frankfurt, Viena, Paris, Cuza a menținut strânse legături cu ceilalți revoluționari români. Din lipsa accentuată a banilor, Elena este nevoită să plece spre țară, iar Alexandru la Constantinopol. La începutul lunii iunie 1849²⁷, Alexandru își revede soția și pe lordachi Lambrino în capitala otomană, pregătindu-se pentru revenirea în țară. Noul domnitor, Grigore Alexandru Ghica, cu idei liberale, susținător al unirii, îi va încredința lui Cuza, în decurs de câțiva ani, o serie de posturi de răspundere: președinte al Judecătoriei Covurlui, director al Ministerului de Interne, părcălab de Covurlui.

Căsătoria sorii mai mici a Elenei Cuza, Zoe, cu bunul prieten al lui Alexandru Ioan Cuza, lordachi Lambrino, a fost un moment de respiro și de apropiere dintre cei doi soți, care de multe ori vara făceau un popas și la conacul de la Banca „unde se întindeau mese pe sub umbră, cu vin bun și lăutari vestiți din partea locului”²⁸. De multe ori, Elena sub diferite motive, se lipsea de petrecerile prelunge din anturajul soțului, preferând moșia părintească de la Solești sau a socrilor de la Bârboși „unde găsea o atmosferă

15 Arh.St.Iași, Fond Ministerul de Justiții, tr.1756, op.IV-1994, dosar 215, f.275.

16 Alexandru Ioan Cuza, *acte și scrisori*, p.61-62.

17 Arh.St.Iași, colecția Documente, P.529/73.

18 D.Ivănescu, Virginia Isac, *op. cit.*, p.63.

19 Arh.St.Iași, fond Isprăvnicia Fălciu, tr.1339,op.1521, dosar 99,f.98. *Ibidem*, fond Secretariatul de Stat al Moldovei, dosar 1634, f.1; Gh.Ungureanu, *Frământări premergătoare mișcării de la 1848 în Moldova*, în “ Studii”, nr.3/1958, f.70-71.

20 *Anul 1848*, vol.I, București, 1902, p.225.

21 Silviu Dragomir, *Studii și Documente*, vol.III, p.16.

22 George Barițiu, *Părți alese din Istoria Transilvaniei. Pe două sute de ani în urmă*, vol.II, Sibiu, 1890, p.569.

23 Arh.St. Iași, colecția „ Starea civilă”, mitrici, Biserica Sf.Spiridon, din Iași, f.66-67.

24 Biblioteca Academiei, S 7(9)/ LXXVI.

25 *Ibidem*, S 7(1) / LXXVI.

26 *Ibidem*, S 7 (10)/LXXVI.

27 *Ibidem*, S 7(2)/LXXVI.

28 Arh.St.Iași, fond Divanul ad-hoc, dosar 814, f.281.

prielnică pentru liniștirea nervilor săi încordați de uneltirile, șoaptele și vorbele răutăcioase ale femeilor²⁹.

Dintr-o scrisoare trimisă către Ecaterina Rosetti, la 22 iunie 1852, aflăm că soții Cuza se aflau la Paris de unde urmau să plece la băi pentru tratament³⁰. În anul următor, este manșionată prezența Elenei Cuza și a Ecaterinei, soția lui Constantin Rolla, la tratament, la Ems, în Germania, pentru mai mult timp³¹. Conștiințioasă scria mamei sale: „Toată ziua sunt ocupată cu cura. Mă scol dimineața la ora șase și beau apele până la zece, apoi dejunez, apoi mă îmbrac, apoi mă culc și mă odihnesc, apoi dinez, îmi fac băile, mă plimb... Natura este atât de frumoasă, cerul atât de pur, aerul atât de blând, încât cred că un muribund ar reveni la viață³². În iunie 1854, cei doi soți se aflau în stațiunea Karlsbad (Germania), dar pentru scurt timp de astă dată, deoarece Cuza avea de rezolvat unele afaceri legate de comerțul cu cereale³³.

Starea precară a sănătății, îi determină și în vara următoare, pe cei doi soți Cuza de a se deplasa în străinătate³⁴. Elena, deși plâpând la trup, impresiona pe cei din jur cu seriozitatea și tenacitatea cu care ducea la bun sfârșit o problemă, deși la prima vedere părea s-o depășească. „Puterea vieții se strânsese în adâncime, lăsând la suprafață numai părerea unei slăbiciuni, care lupta cu destulă energie în clipele de primejdie și apărare³⁵. O altă grea suferință o va încerca în curând, moartea Zoei Lambrino, sora sa, la nașterea celui de-al treilea copil, în prima parte a anului 1858.

Cu puțin înainte de tragicul eveniment, în fața îngrijorării ce și-o manifesta sora sa în legătură cu viitoarea naștere, Elena i-a răspuns plină de tristețea femeii care nu putea deveni mamă: „Dacă ar fi cineva să moară, ar trebui să fiu eu, fiindcă nu am de ce mai trăi, viața îmi este o adevărată povară³⁶. Timp de trei luni, Elena a stat la conacul de la Banca îngrijind cu dragoste pe cei trei nepoți, cât și de treburile gospodărești. Această viață simplă în mijlocul familiei cumnatului ei, îi trezea sentimente materne deosebite de duioșenie, căldura căminului de care dânsa era lipsită în mare măsură. Dar destinul îi va oferi un alt rol, pentru care Elena nu era pregătită!

Evenimentele politice se derulau cu repeziciune, în problema realizării Unirii Principatelor, în care și Alexandru Ioan Cuza era antrenat. Mai întâi dimisia sa din funcția de pârcaș de Covurlui (3/ 15 septembrie 1856), înaintată noului caimacan antiunionist Theodor Balș, numit după încetarea domniei lui Grigore Alexandru Ghica, în conformitate cu Tratatul de la Paris (18/30 martie 1856); reconfirmarea sa în funcția de pârcaș (27 februarie / 11 martie 1857), de caimacamul Nicolae Vogoride și ridicarea rapidă în gradul de maior, în decurs de zece zile (martie 1857); cea de-a doua răsunaătoare dimisie din postul de pârcaș (24 iunie / 6 iulie 1857), ca protest la falsificarea alegerilor pentru Adunarea ad-hoc din Moldova; participarea la lucrările Adunării ad-hoc de la Iași, în urma victoriei unioniștilor în noile alegeri; avansarea la gradul de colonel (20 august 1858) și numirea ajutor al hatmanului Miliției moldovene. A urmat marele final – dubla alegere ca domn al lui Alexandru Ioan Cuza la 5 și 24 ianuarie 1859 de către Adunările Elective a celor două Principate, ca un simbol al voinței naționale, deși se încălcau prevederile Convenției de la Paris din 7/19 august 1858.

În acest carusel amețitor, dincolo de așteptările soției, Alexandru Ioan Cuza a devenit primul domn al Principatelor Unite, iar Elena, Prima Doamnă a țării. Despre entuziasmul mulțimii, privind alegerea lui Cuza domn, își amintea peste decenii doamna Cuza: „Lumea se adună pe stradă și plângea de bucurie. Casa noastră era a tuturor... De dimineață până seara defilau cu miile și erau slăviți și preamăriți, căci Cuza era iubit în Iași și cunoscut ca un om bun, bun din cale afară³⁷.

Noile îndatoriri o obligă să-și urmeze soțul mai întâi la Iași și apoi în noua capitală a României moderne, București. „Viața oficială o supunea la diferite îndatoriri care erau prea adeseori aspre și împovărătoare. Dar Principesa se învoi fără împotrivire și ca să ușureze sarcina soțului mereu pe drumuri între București și Iași, îndeplinea cu multă bunăvoință, stăpânindu-și firea timidă, îndatoriri de Principesă Domnitoare în lipsa lui. Făcu zile de audiență în fiecare luni și dădu audiențe celor ce doreau să-i vorbească; se îngrijea de aproape de școalele din Moldova, luându-le sub patronajul ei și plănui reeducarea populației sărace prin instituții de binefacere și cultură, urzându-și în acest mod o activitate rodnică și folositoare pentru țară³⁸.

Elena, devenită Prima Doamnă a României, își va canaliza toate energiile pentru sprijinirea politicii reformiste, de modernizare a structurilor interne și de lărgire a autonomiei preconizate de noul șef al statului român. L-a secondat discret „din umbră”, pe domnitor, refuzând popularitatea ce i-o conferea noua sa postură. La diferitele sindrofii și recepții de la Palatul domnesc și-a făcut apariția frumoasa văduvă, principesa Maria Obrenovici, fiica cea mai mare a boierului antiunionist Costin Catargi. „Cu zece ani mai tânără decât Elena, ales îmbrăcată și strălucitoare ca spirit și inteligență, Maria Obrenovici atrăgea cu ușurință atenția tuturor, amenințând pe cei slabi. Cu o bogată cronică scandalosă, nu se sfia să înconjure în plină societate, prin grații și favoruri, pe Principele Domnitor (...) . Maria Obrenovici era grăbită să prindă un tron și nu voia să aștepte ca această hotărâre să vină cu voia victimei sale. Prin legătura ce o avea cu casa domnitoare din Serbia se simțea în drept să stea alături de Alexandru în locul Elenei, care după părerea sa, putea trăi modest alături de mama sa la Solești³⁹.

Măhnită de ingratitudea soțului, Elena petrecu cea mai mare parte a anului 1860 la Paris, având aproape pe fratele său Theodor care își termina studiile în metropola franceză, și pe cei doi nepoți Lambrino, care-i mai alungau depresiile și o înviourau. Citea foarte mult, vizita muzee, expoziții, magazine, ținea legătura cu câțiva intelectuali stabiliți la Paris și se interesa de tot ce se petrecea în țară. „Principesa Cuza atât de retrasă și stângace de obicei, prinsese ceva din purtările și ușurința francezului să se simtă bine în mijlocul străzii zgomotoase și vesele; dar pe lângă acestea, își adânci spiritul și cultura, subțindu-și gustul și îmbogățindu-și mintea prin lectură și convorbirea oamenilor de seamă ai Franței din acea vreme, întrecuă astfel prin întinderea ideilor sale pe multe dintări compatrioatele care la începutul domniei o intimidase atât de mult⁴⁰.

Reuși să fie primită într-o audiență intimă, chiar, de împăratul Napoleon al III-lea și împărăteasa Eugenia, care se arătau interesați de situația matrimonială a familiei princiare din România. În luna august 1861, Doamna Elena se deplasează cu nepoții și tatăl acestora, la băile de mare de la Tréport, necesare micului Alexandru care era mereu scuturat de friguri, apoi, o lună mai târziu, vizitează Italia, trecând prin Neapole, Veneția, Torino și Roma, aflată în plin proces de unificare sub „cămășile roșii” garibaldiiste. „Pribegind din loc în loc, fugărită de propriul său suflet rătăcit, negăsindu-și locul nicăieri departe de țară, călătoria o lasă rece⁴¹. O atrage un timp frumusețile renaștentiste ale magnificei Florențe cu celebrele sculpturi ale lui Ghiberti, Brunelleschi, Cellini, Donatello și mai ales Michelangelo, ce-i „ocupă gândul și-i umplu sufletul gol cu întreaga lor frumusețe”.

Tot în această perioadă, Elena Cuza a făcut cunoștință cu familia principelui Czartoryski și alți reprezentanți ai emigrației poloneze, cu care va rămâne în relații de prietenie. La scrisorile numeroase ale Elenei, principele Cuza răspundea oficial și rece, fiind împovărat de grijile domniei, dar și de avansurile sfidătoare ale Mariei Obrenovici, care-i cerea divorțul de principesă. Doamna Elena revine la Paris, de sărbătorile Crăciunului. De la ceilalți români, stabiliți aici, află despre recunoștea deplinei uniri politico-administrative a României.

- Va urma -

29 Lucia Borș, *op. cit.*, p. 45.

30 *Ibidem*, p.46-47.

31 Biblioteca Academiei, S 9(31), LXXVI

32 *Ibidem*, S9(36)/LXXVI.

33 D.Ivănescu, Virginia Isac, *op. cit.*, p.284-285.

34 Biblioteca Academiei, S 13(37)/ LXXV.

35 Arh.St.Iași, fond Secretariatul de Stat al Moldovei, dosar 285, f.16.

36 Lucia Borș, *op. cit.*, p.49.

37 *Ibidem*, p.56-57.

38 „Adevărul” din 25 ianuarie 1909.

39 Lucia Borș, *op. cit.*, p.70.

40 *Ibidem*, p.71-72.

41 *Ibidem*, p.90-91.

Mareșalul Ion Antonescu și relațiile economice româno-germane aservire sau colaborare

(1940-1944)

- urmare din nr. trecut -

Florian BANU

I.3 Perioada septembrie 1940 – ianuarie 1941

Dacă inițial Germania a considerat că venirea lui Ion Antonescu în fruntea guvernului român îi va facilita pătrunderea în economia României și adaptarea acesteia la necesitățile germane, evenimentele vor infirma în scurt timp această opinie. Așa cum sesiza istoricul german Andreas Hillgruber, „în probleme economice, Antonescu, ca soldat, era foarte nesigur și bănuitor. Numai în problemele referitoare la petrol, pe care le trata din punct de vedere militar și nu din punct de vedere economic, era mai deschis (...) De obicei, era foarte atent și căuta să împiedice orice imixtiune germană”¹.

O analiză obiectivă a relațiilor economice româno-germane în perioada cât Ion Antonescu s-a aflat în fruntea țării conduce la concluzia că evaluarea făcută de Hillgruber este foarte apropiată de adevăr. Totuși, timp de aproape cincizeci de ani, mareșalul Antonescu a fost acuzat de vânzarea României, puține fiind vocile care îndrăzneau să strecoare, măcar parțial, adevărul despre atitudinea sa. Tonul detractorilor a fost dat imediat după arestarea mareșalului, dar liniile directe pentru multă vreme au fost trasate prin „Actul de acuzare” citit în ședința publică a Tribunalului Poporului din 29 aprilie 1946. Aici se preciza că „Antonescu, sprijinit de clica reacționară, a pregătit, în mod deliberat, dezastrul economic al țării. (...) Grație sprijinului acordat de Antonescu, Marinescu, Dimitriuc și întreaga clică guvernamentală, Germania hitleristă a pus stăpânire pe întreaga noastră industrie petrolieră. (...) Prin avantajile acordate firmelor hitleriste, s-a împânzit economia românească cu societăți germane colectoare și distribuitoare de mărfuri, cu firme de export și import”. În concluzie, „Antonescu a vrut să transforme România într-o colonie germană”². Rețeta folosită de comuniști în acțiunea lor de compromitere era relativ simplă, dar de efect: amestecarea unor acțiuni și stări de lucruri reale cu unele fictive.

Nu ne-am propus în rândurile de față o reabilitare a mareșalului Antonescu dar, din prezentarea pătrunderii Germaniei în economia românească, va reieși, implicit, că Ion Antonescu a fost departe de fi „nealta nemților”, deși a acționat în condiții extrem de dificile. Între septembrie 1940 și ianuarie 1941, cât România a fost „stat național legionar”, raporturile lui Antonescu cu Germania au fost influențate de coexistența cu legionarii. Antonescu însuși afirma în 26 septembrie 1940: „Sunt la o strâmtoare politică mare, pot să fiu terorizat (...)”³. După înfrângerea rebeliunii legionare, șantajul Germaniei a continuat prin acordarea de azil pe teritoriul ei pentru fruntașii Mișcării Legionare. Existența acestui șantaj a fost relevată în fața Tribunalului Poporului și de Eugen Cristescu, șeful Serviciului Special de Informații (S.S.I.): „...erau foarte mari discuțiuni între guvernul român și în special D-I Mareșal Antonescu, pe chestiunile economice. Germanii cereau foarte mult și d-I Mareșal rezista. Și atunci (...) ne pomeneam cu o avalanșă de zvonuri în care se spunea: acum germanii aranjează un nou guvern cu Horia Sima, care vor veni într-o bună zi, vor debarca cu avioanele la aeroport și

și vor instala la putere”⁴. Un alt element care trebuie avut în vedere este faptul că, practic, Germania controla întreaga Europă astfel că aprovizionarea României cu materii prime și orice alte mărfuri de import, precum și exportul românesc depindeau în întregime de bunăvoința Reichului.

Încă din primele zile de guvernare, Antonescu, vorbind despre organizarea economiei, anunța Cabinetul: „Eu am stabilit un principiu, și anume că plecăm de la baza agriculturii, pe care clădim Statul. Toate celelalte ramuri de activitate trebuie să se dezvolte ca anexe ale agriculturii. (...) Industria nu trebuie să mai fie parazită. Statul să nu mai intervină cu mijloacele lui ca să întrețină industria, decât numai aceea referitoare la Apărarea Națională. Nu trebuie să ținem industriile care nu sunt viabile.”⁵ În privința relațiilor comerciale cu Germania, el preciza: „G-ralul Antonescu nu este venit aici să sărăcească țara, să facă pe placul cuiva dintre străini. El pune la dispoziția Axei tot ce are țara de vânzare fără să sărăcim și să aruncăm poporul nostru în lipsuri mari. (...) Eu sprijin Neamul Românesc pe Axă în afară și trebuie să ajut Axa, ca să mă sprijine și ea pe mine; eu pe ea, economicește, ea pe noi, politicește”⁶.

Opiniile generalului cu privire la relațiile economice cu Germania se pare că erau cunoscute și acceptate de germani încă înainte de preluarea puterii, întrucât Antonescu declara în 3 octombrie 1940: „De când eram în închisoare la Bistrița, am tratat, prin intermediul dlui M. Antonescu - însă a fost ținut secret - cu germanii asupra tuturor problemelor Statului român”⁷. În cursul acestor discuții, generalul Antonescu a enunțat o serie de principii pe care nu a ezitat să le reamintească părții germane în cursul nenumăratelor tratative purtate ulterior. Iată cum sintetiza aceste principii în ședința Consiliului de Miniștri din 10 decembrie 1940:

„În primul rând, g-ralul Antonescu nu va consimți și nu consimte să altereze fondul bogățiilor românești (...).

Al doilea punct (...) a fost că Neamul Românesc, oricare ar fi regimul lui politic, înțelege să-și rezerve dirijarea economiei sale naționale. Deci oricare ar fi limita de pătrundere în domeniul industrial, în domeniul agricol sau în cel capitalist, România înțelege, în toate aceste domenii, oricare ar fi pătrunderea germană sau italiană la noi, înțelege să păstreze dirijarea economiei sale naționale. (...)

Al treilea principiu pe care l-am pus a fost ca germanii și italienii să nu pătrundă în economia noastră națională decât în înțelegere deplină cu noi și numai în limita pe care o fixăm noi”⁸.

Am redat *in extenso* acest citat pentru că principiile au fost cu adevărat de referință în politica promovată de Antonescu și unele concesiile care au fost făcute ulterior au fost posibile doar datorită extraordinarelor presiuni făcute de Germania și corupției unora din înalții funcționari români.

Problema relațiilor economice româno-germane între septembrie 1940 și august 1944 este extrem de vastă și, cu toate că nu există încă o lucrare consacrată exclusiv acestei probleme, s-a scris destul de mult despre ea⁹. Demersul nostru va fi limitat

1 Andreas Hillgruber, *op. cit.*, p. 193

2 *** *Procesul mareșalului Antonescu. Documente*, vol. I, București, 1998, p. 91-97

3 Stenograma ședinței Consiliului de Cabinet din 26 septembrie 1940 în: Arhivele Naționale ale României, *Stenogramele ședințelor Consiliului de Miniștri. Guvernarea Ion Antonescu, vol. I (septembrie-decembrie 1940)*, București, 1997, p. 93 (în continuare se va cita *Stenograme...*)

4 *** *Procesul mareșalului Antonescu. Documente*, vol. I, București, 1998, p. 333-334

5 *Stenograme...*, vol. I, p. 77-78

6 *Ibidem*, p. 91

7 *Ibidem*, p. 137

8 *Ibidem*, p. 597

9 Vezi, de exemplu, *** *Rezultatele „colaborării” economice cu Germania și ale participării noastre la războiul hitlerist*, București, 1945; Gheorghe Calcan, *Despre livrările petroliere ale României către Germania în*

doar la o prezentare a pătrunderii capitalului german în societățile din România, problemele ținând de aspectele relațiilor comerciale fiind abordate doar în trecere.

Creșterea ponderii capitalului german în economia României s-a produs, în principal, pe trei căi: prin achiziționarea acțiunilor aparținând Alianțelor din diverse societăți (în special cele petroliere), prin preluarea acțiunilor și patrimoniilor industriale sau comerciale aparținând evreilor, deposedați de ele prin decretul de „românizare” și, într-o măsură mai mică, prin investiții directe de capital într-o serie de firme mixte româno-germane sau cu capital german integral.

Intențiile germane de a-și spori prezența economică în România și de a controla mai strict din punct de vedere economic zona s-au manifestat încă din octombrie 1940. În 11 octombrie lt. col. N. Dragomir, ministrul Coordonării, îl informa pe Ion Antonescu că germanii vor să preia flota de pe Dunăre care aparținuse societății franceze S.F.N.D.. Tot acum este enunțată și dorința Germaniei de a-și spori participarea la societățile de asigurare din România prin cumpărarea pachetului de acțiuni de la Societatea „Dacia-România” care aparținuse regelui Carol al II-lea, acțiuni ce reprezentau 20% din capitalul societății și care erau momentan blocate.¹⁰ În aceeași perioadă, se pune problema acțiunilor Societății „Astra”, întrucât 77% din acestea aparțineau Grupului „Batavoe” cu sediul la Haga. Acțiunile societății se aflau la Londra și o parte a conducerii societății fusese transferat în Curaçao. Totuși, germanii insistau pentru numirea la conducerea societății „Astra” a lui Rost van Toningen, ca reprezentant al Societății „Batavoe” din Haga. Rost van Toningen era fratele șefului Mișcării Naționale Socialiste din Olanda și urma să reprezinte în mod fidel interesele Germaniei.¹¹

Cadrul general în care vor evolua raporturile economice româno-germane a fost trasat prin semnarea acordului româno-german din 4 decembrie 1940¹². Acesta era intitulat „Protocol asupra colaborării româno-germane la realizarea unui plan de 10 ani pentru refacerea economiei românești” și depășea cu mult cadrul unui acord economic obișnuit. Ministrul Economiei Naționale, Mircea Cancicov, aprecia că „Acesta este un acord de o importanță capitală - s-ar putea zice epocală - care ar fi meritat poate titulatura de tratat”.¹³

Acordul a fost semnat de Karl Clodius, de ministrul României la Berlin, Constantin Greceanu și de subsecretarul de stat pentru problemele petrolului din cadrul Ministerului Economiei Naționale, V. Dimitriuc. Conținutul și importanța acestui protocol pentru evoluția viitoare a României a constituit obiectul ședinței Consiliului de Miniștri din 10 decembrie 1941¹⁴. În cadrul unui plan de zece ani, Germania se angaja să pună la dispoziția guvernului român fonduri considerabile, necesare realizării unui plan de dezvoltare care cuprindea de la sectorul agriculturii până la „marile investiții de gospodărire generală în sectorul vieții de Stat, a județelor și a comunelor”. Se dorea de către partea română folosirea fondurilor și experienței germane¹⁵ pentru modernizarea agriculturii, prin mecanizarea sa și crearea unui sistem de irigații, dezvoltarea rețelei de căi de transport rutiere și feroviare, îndiguirea zonelor inundabile, punerea în valoare a resurselor de stuf ale Deltei Dunării, dar și crearea unor depozite frigorifice alimentare și extinderea rețelei de electricitate. Era prevăzută și construirea

unui laminor de țevi la uzinele Malaxa¹⁶ și a unei pulberării la Ucea de Sus¹⁷. Un element deloc de neglijat în înțelegerea euforiei guvernului român după semnarea acordului era dobânda obținută la credite, de numai 3,5%,¹⁸ procent neacordat de Germania până atunci¹⁹.

Acordul și-a dezvăluit în timp și neajunsurile și acestea au reprezentat grave capete de acuzare pentru cei care l-au încheiat. Un singur exemplu este, credem, edificator. Articolul 6 al acordului prevedea că guvernul german pune la dispoziția României „specialiști agricoli, industriali și alții”. Această prevedere, după unele opinii, „dădea posibilitatea hitleriștilor să preia sub control direct posturile de comandă ale economiei românești”²⁰. Nu se mai pomenea faptul că „acest sistem nu a mai fost pus în practică deoarece a provocat în rândurile românilor o rezistență pasivă”²¹ iar activitatea consilierilor agricoli din Transnistria a fost interzisă chiar de guvernul român.

Trebuie menționat că speranțele părții române în modernizarea țării cu ajutor german au fost repede spulberate de puternica ofensivă germană camuflată sub diversele prevederi ale acordului din 4 decembrie, din acest punct de vedere acesta putând fi calificat drept „unul dintre principalele instrumente pentru pătrunderea adâncă a capitalurilor germane în economia românească”²².

Așa cum am amintit, una din căile folosite de Germania pentru intrarea în economia României a fost deschisă de legile referitoare la românizarea vieții economice emise în primele luni de guvernare. În 4 octombrie 1940 sunt adoptate Decretul-lege nr. 3347 pentru trecerea proprietăților rurale evreiești în patrimoniul statului²³ și Decretul-lege nr. 3361 pentru numirea comisarilor de românizare²⁴. Pentru a evita camuflarea capitalurilor, a fost elaborat Decretul-lege nr. 3361 din 5 octombrie 1940, prin care deținătorii de acțiuni erau obligați să le depună la sediul firmei unde urmau să fie ștampilate pe numele titularului, urmând ca nici un transfer sau gajare a lor să nu se mai facă decât cu acordul comisarului de românizare sau a Ministerului Economiei Naționale.²⁵ În 19 noiembrie 1940 a fost adoptat Decretul-lege nr. 3850 pentru românizarea caselor de filme, sălilor de cinematograful, birourilor de voiaj și turism,²⁶ urmat în 3 decembrie 1940 de Decretul-lege nr. 3968 pentru trecerea în patrimoniul statului a vaselor și plutitoarelor aparținând evreilor sau societăților evreiești²⁷. Astfel de decrete au continuat să fie emise și după rebeliunea legionară.

Prin Decretul-lege nr. 842 din 27 martie 1941, proprietățile urbane evreiești treceau în patrimoniul statului²⁸, iar în 3 mai 1941 era publicat Decretul-lege nr. 1220 care completa Decretul-lege nr. 3347/1940, în sensul că erau trecute în proprietatea statului și brutăriile, instalațiile de prelucrat paste făinoase, fabricile de spirt, rafinăriile și distileriiile, cazanele de țuică, fabricile de produse medicamentoase ce aparțineau evreilor²⁹.

16 A. Hillgruber, *op. cit.*, p. 198

17 Ministerul Înzeștrării Armatei încheiase, încă din 24 mai 1940, contractul nr. 1217 având ca obiect livrarea la cheie a unor uzine de explozivi la Ucea de Sus (Făgăraș). Acest contract a fost ratificat în întregime prin Decretul lege nr. 2849 din 23 august 1940 - M.O., nr. 241, 11 octombrie 1940, p. 6124-6125 - dar uzina nu era încă terminată nici în august 1944.

18 Aurică Simion menționează în mod eronat 4,5% în prezentarea detaliată a Acordului din 4 decembrie 1940 pe care o face în lucrarea *Regimul politic din România în perioada sept.1940-ian.1941*, Cluj, 1976, p. 156-161

19 Pentru aspectele pozitive ale Acordului vezi *Enciclopedia României*, vol IV, București, 1943, p. 453-454 și p. 994; o comparație cu împrumutul de stabilizare din 1929 și cu împrumutul de dezvoltare din 1931 în A.N.I.C., fond P.C.M.-C.M., dosar nr. 27/1942, f. 42-43

20 A. Simion, *op. cit.*, p. 159

21 A. Hillgruber, *op. cit.*, p. 198

22 A. Simion, *op. cit.*, p. 160

23 M.O., nr.233, 5 octombrie 1940, p. 5703-5704

24 *Ibidem*, p. 5704-5705

25 *Ibidem*, p. 5706-5709

26 Idem, nr. 274, 20 noiembrie 1940, p. 6510

27 Idem, nr. 286, 4 decembrie 1940, p. 6688-6889

28 Idem, nr.74, 28 martie 1941, p. 1530-1531

29 Idem, nr.102, 3 mai 1941, p. 2330

perioada anilor 1940-1941, în „Arhivele Prahovei”, nr.1/1996, p. 45-47; N.N. Constantinescu, *Exploatarea și jefuirea economiei românești de către Germania hitleristă în perioada 1939 - august 1944*, în „Anale de istorie”, nr.6/1963, p. 85-100; Dumitru Șandru, I. Saizu, *Cu privire la achiziționarea petrolului românesc de către Germania hitleristă (1940 - 1944)*, în AIIAI, II, 1965, p. 5-37;

10 *Stenogramme...*, vol. I, p. 227-228

11 *Ibidem*

12 A.M.A.E., fond Germania (1920-1944), vol. 124, *passim*

13 *Stenogramme...*, vol. I, p. 576

14 *Ibidem*, p. 575-598

15 Ion Antonescu declara în acest sens: „Eu n-am nici o mândrie națională când este vorba să refacem Neamul Românesc. Trebuie să profităm de experiența altora. Nu mai avem timpul să lucrăm cu ochii legați, ci să mergem de-a dreptul pe liniile pe care au mers alții, după încercări și pierderi de bani, până au găsit soluția definitivă.” - *Stenogramme...*, vol. I, p. 592

Aceste acte legislative urmăreau să realizeze o „românizare” a vieții economice întrucât, potrivit lui Ion Antonescu: „infiltrațiile străine ale capitalurilor internaționale (...) ne-au împiedicat dezvoltarea, ne-au minat statul și ne-au umilit puterea de creație românească”³⁰.

Spre surprinderea și nemulțumirea lui Antonescu, și nu numai, s-a produs nu o românizare ci o germanizare a unei însemnate părți a economiei. În ședința Consiliului de Miniștri din 11 octombrie 1940, Horia Sima atrăgea atenția că „degeaba se iau aceste măsuri ca să se pună comisari de românizare la întreprinderile industriale (...), pentru că în locul evreilor, care-și vor lichida întreprinderile, vor veni alții. Nici statul și nici particularii, singuri, fără de nici un ajutor, nu vor putea lua aceste întreprinderi”³¹. În sprijinul afirmației sale, H. Sima prezenta cazul magazinului „AuxGalleries Lafayette” pentru care se prezentaseră trei germani domicili să-l cumpere. Sima propunea înființarea unei Case de credit legionar care, sprijinită de Banca Națională, „să poată ușura acest transfer de proprietate de la evrei la români”³².

În ședința Consiliului de Miniștri din 10 decembrie 1940, Vasile Iașinschi, ministrul muncii, avertiza că „la Reșița este o societate pe acțiuni care este acaparată de străini, și în special de nemți. Ei cumpără pe capete și caută să-i dea afară pe români (...). Străinii dețin majoritatea acțiunilor, iar românii, fiind în minoritate, vor fi eliminați, cu vremea, de acolo”³³. Rîoșanu, subsecretar de stat la Ministerul Afacerilor Interne, adăuga: „Nemții cumpără tot ce se găsește acolo, fie de la jidani fie de la români.”

Antonescu și-a dat seama că, datorită pozițiilor deținute de Reich, nu poate să se opună extinderii participațiilor germane în economie. Ca atare, atitudinea sa a fost inițial destul de moderată față de aceste acțiuni: „Nu trebuie să ne punem rău cu nemții; ei ne-au dat 80 miliarde, cu o dobândă de 3,5%. Ei ne asigură frontierele, se bat pentru noi. Totuși, să nu lăsăm să treacă proprietatea românilor în mâini străine. Trebuie găsită însă o formulă înțeleaptă, care să nu provoace conflicte”³⁴. Cu altă ocazie Ion Antonescu declara: „Eu nu sunt împotriva ca să pătrundă economia germană în economia românească pentru că noi nu avem posibilitatea să înlocuim pe toți jidanii. În locul negustorului evreu, eu prefer pe comerciantul, fabricantul și capitalistul german. Am discutat problema aceasta cu ei. Nu pătrund în viața noastră economică decât până la o limită X, pe care o stabilim împreună”³⁵. Agravarea situației va duce însă la o radicalizare a poziției sale, fapt ce a generat „unul din principalele noduri de contradicții ce a opus Bucureștii Berlinului”³⁶.

Pătrunderea tot mai accentuată a capitalurilor germane era de natură a îngrijora nu doar exponenții puterii, ci și pe cei ai opoziției democratice. Se vădea astfel că, în probleme ce vizau interesele naționale, puterea și opoziția ajungeau la un numitor comun³⁷, chiar dacă acesta lua forma unor reproșuri-sesizări din partea celei din urmă. Constantin I.C. Brătianu îi adresează generalului Antonescu în 18 decembrie 1940 o scrisoare în care sublinia: „În loc de naționalizare se face o deznaționalizare mai periculoasă ca starea de astăzi. Câteva exemple: capitalul german s-a introdus în aproape toate băncile mari și întreprinderile comerciale române ca în societățile de petrol Petrol Block, I.R.D.P., Columbia, Concordia, Banca de Credit, Comerciala, Crisoveloni, Creditul Agricol Ipotecar, pe lângă vechea Societate Germană Bancară; întreprinderile comerciale ca Schlessinger, Lustgarten, Sora, Galleries Lafayette. Fabrici de hârtie ca Piatra Neamț și Petrești. În fiecare zi aflăm că firme evreiești sau altele au trecut în

mâinile Germaniei sau sașilor”³⁸. Iuliu Maniu avertiza și el că „sub guvernarea Domniei Voastre tendința de românizare a industriei și comerțului s-a prefăcut într-un proces de invadare a capitalului extern. Capital și conducere au pătruns în cele mai importante stabilimente industriale chiar și în acele care au strânsă legătură cu apărarea națională.”³⁹

Sesizările venite atât din partea opoziției cât și din partea organelor specializate ale statului (S.S.I., Siguranța) i-au determinat pe Ion și Mihai Antonescu să ordone inventarierea tuturor infiltrărilor de capital german. În 6 februarie 1942, Subsecretariatul de Stat al Românizării înainta raportul nr. 25987 în care se prezenta situația „bunurilor intrate în mâna germanilor de la 1 octombrie 1940 până la 31 decembrie 1941”⁴⁰. Potrivit acestui raport, în intervalul menționat, capitalul german cumpăraseră o serie de acțiuni în cadrul unor industrii cu aprobarea directă a guvernului: Malaxa, Reșița, Astra Vagoane, Șantierele Navale Galați. Subsecretariatul de Stat al Românizării nu deținea date asupra acestor tranzacții, dar era în măsură să informeze despre achiziționarea acțiunilor Băncii Comerciale de către Deutsche Bank din Berlin. Aceasta cumpăraseră 160 000 de acțiuni la valoarea nominală de 500 de lei. Activul băncii la valoarea reală era evaluat la 400 000 000 de lei, deci de cinci ori mai mult decât plățiseră germanii.⁴¹ În același timp cetățeni germani cumpăraseră o serie de societăți sau cote părți din societăți a căror valoare reală se ridica la 891 000 000 de lei. O achiziție de amploare avusese loc în domeniul firmelor petroliere⁴². Germanii cumpăraseră cu precădere acțiunile societăților din teritoriile ocupate de Wehrmacht (Franța, Belgia, Olanda) în valoare de 3 064 500 000 de lei, dar a căror valoare reală se ridica la 10 870 000 000 de lei.⁴³ Eforturile germane de controlare a industriei petrolifere căpătaseră un contur ferm odată cu crearea, la 27 martie 1941, a companiei transnaționale „Kontinentale Oelgesellschaft mit beschränkter Haftung”⁴⁴ care avea însărcinarea de a prelua societățile aparținând țărilor inamice sau neutre ocupate de Germania. Această companie a realizat în luna mai 1941 o înțelegere cu „Astra Română” potrivit căreia „Astra Română” ceda 50% din investițiile sale, act care „a pecetluit pătrunderea capitalului german în industria petroliferă română, unde a dobândit o poziție însemnată, dacă nu chiar dominantă”⁴⁵. Acțiunea de preluare sau controlare a societăților petroliere a continuat să se desfășoare și în perioada următoare. Singura societate care se dovedea a fi oarecum intangibilă era „Româno-Americană”. Aceasta s-a aflat în 1940-1941 sub protecția unui comisar special al Ministerului Economiei Naționale, iar din octombrie 1941 era protejată prin acordul realizat între „I.G. Farbenindustrie” și „Standard Oiland Co” prin care cei doi giganți se angajau să vegheze reciproc la protejarea intereselor pe care le aveau în cele două tabere beligerante.⁴⁶

- Va urma -

30 Mareșal Ion Antonescu, *Către Români...Chemări. Cuvântări. Documente.*, București, 1941, p. 175

31 A.N.I.C., fond Președinția Consiliului de Miniștri - Cabinetul Militar Ion Antonescu (P.C.M.-C.M.), dosar nr. 169/1940, f. 209

32 *Ibidem*

33 *Ibidem*, f. 663

34 *Ibidem*

35 Idem, dosar nr. 508/1942, f. 78

36 A. Simion, *Preliminarii politico-diplomatice ale insurecției române din august 1944*, Cluj, 1979, p. 127

37 Mihai Fătu, *Consens pentru salvarea națională (sept. 1940-august 1944)*, București, 1996, p. 107

38 *Mareșal Ion Antonescu – Epistolarul infernului*, avertisment, note și indice de Mihai Pelin, București, 1993, p. 62

39 Ion Calafeteanu (ed.), *Iuliu Maniu – Ion Antonescu. Opinii și confruntări politice (1940-1944)*, Cluj, 1994, p. 38

40 A.N.I.C., fond Subsecretariatul de Stat al Românizării, Direcția Drepturilor Statului, dosar nr. 348/1940, f. 101-102

41 *Ibidem*

42 Pentru un tablou al acțiunilor deținute de germani la societățile „Petrol Block”, „Petrolmina”, „Prima Societate Română de Foraj”, „Prahova”, „Redevența”, „România Petroliferă”, „Sospiro”, „Steaua Română”, „Subsolul Român” vezi A.N.I.C., fond Subsecretariatul de Stat al Românizării, Direcția Drepturilor Statului, dosar nr. 343/1940-1942, f. 1-172; pentru „Astra”, „Banca Minelor”, „Buna Speranță”, „Concordia”, „Creditul minier”, „Dacia Petroliferă”, „Explora S.A.R. Petroliferă”, „Fanto Gallia”, „Generala Petroliferă”, „Geozina” și „I.R.D.P.” - vezi idem, dosarele nr. 344/1940 și 345/1940

43 A.N.I.C., fond Subsecretariatul de Stat al Românizării, Direcția Drepturilor Statului, dosar nr. 348/1940, f. 101-102

44 Această societate era autorizată să-și înființeze un sediu secundar în București în octombrie 1941; vezi Jurnalul Consiliului de Miniștri nr. 1 192 în M.O., nr. 240, 10 octombrie 1941, p. 6 106-6 107

45 Andreas Hillgruber, *op. cit.*, p. 195

46 Dumitru Șandru, I. Saizu, *Cu privire la acapararea petrolului românesc de către Germania hitleristă (1940 – 1944)*, în *Alia, II*, 1965, p. 12-13; Jacques de Launay, *Mari decizii ale celui de-al doilea război mondial*, vol. I, București, 1988, p. 54

Mareșalul Ion Antonescu- un conducător nefericit (70 de ani de la execuția sa – 1 iunie 1946)

dr. Nicolae IONESCU

Ion Antonescu s-a născut la Pitești pe 2 iunie 1882, într-o familie de militari în care patriotismul s-a cultivat din generație în generație și a murit la Jilava pe 1 iunie 1946. A absolvit Școala de Ofițeri de Infanterie și Cavalerie din București în 1904, Școala de Cavalerie din Târgoviște (1906), Școala Superioară de Război din București (1911). A devenit locotenent în 1908, căpitan în 1912, locotenent-colonel în 1917, colonel în 1920, general de brigadă în 1931 și mareșal al Armatei Române în 1941.¹

A fost ofițer al armatei române în Primul Război Mondial, atașat militar la Paris (1922), Londra și Bruxelles (1923), comandant al Școlii Superioare de Război, șef al Marelui Stat Major, ministru de război, prim-ministru al României și „Conducătorul Statului” între 4 septembrie 1940 și 23 august 1944².

Antonescu s-a distins încă din timpul răscoalei din 1907 când era sublocotenent la Regimentul I Roșiori. Era conducătorul unui mic detașament care apăra intrarea în Galați și fără a trage un foc de armă, a convins țărani răsculați să nu intre în oraș.

A participat la al doilea război balcanic și în Primul Război Mondial când a îndeplinit funcția de Șef al Biroului de operații al Marelui Cartier General (1916-1920), condus de generalul Constantin Prezan. În această funcție, Antonescu a conceput planurile de apărare a Moldovei față de invazia trupelor germane. Regele Ferdinand i-a recunoscut meritele spunând: „Antonescu, nimeni altul nu poate ști mai bine decât regele tău marile servicii pe care le-ai adus țării în acest război”³. A fost decorat cu Ordinul Mihai Viteazul clasa a III-a. A fost promovat la gradul de general de divizie la 25 decembrie 1937, iar trei zile mai târziu, a fost numit ministru al Apărării Naționale în guvernul lui Octavian Goga.⁴

În anul 1940 i s-a impus domiciliu forțat la mănăstirea Bistrița din județul Vâlcea pentru că a jignit-o pe Elena Lupescu, refuzând să se așeze la masă cu regele Carol al II-lea și cu „metresa” acestuia.

La 4 septembrie 1940 regele Carol al II-lea i-a încredințat lui Antonescu mandatul de formare a unui guvern de uniune națională, într-o încercare de a-și păstra puterea după pierderile teritoriale din vara tragică a anului 1940. Acesta a

încălcat mandatul de numire și nu a creat un guvern de uniune națională. În timpul procesului din 1946, când i s-au adus aceste acuzații, a dat vina pe liderii politici ai partidelor istorice, care au refuzat să participe la un guvern dictatorial, xenofob, pro-german⁵.

Mareșalul Ion Antonescu în fața plutonului de execuție al NKVD, în Valea Piersicilor, lângă închisoarea Jilava, 1 iunie 1946

Pe 5 septembrie 1940, Antonescu i-a solicitat regelui puteri depline, de suspendare a constituției și dizolvare a Parlamentului, iar în seara aceleiași zile i-a cerut să abdice și să părăsească țara, cedând tronul fiului său, Mihai. Sugera acest lucru în numele întregii națiuni. Puterea a trecut din mâinile regelui în mâinile lui Antonescu. care a preluat-o în numele poporului. El a reușit, astfel, să realizeze schimbul de putere fără vărsare de sânge și fără alte zguduiri pentru țara care, descurajată, decepționată și cu mari pierderi teritoriale, privea plină de speranță spre el.

La 14 septembrie 1940, Legiunea a încheiat o alianță cu Antonescu, formând un guvern al „statului național legionar”. În aceste momente dificile, Antonescu s-a folosit de Poliția Legionară creată de către Horia Sima (șeful Mișcării Legionare era vicepreședinte al Consiliului de Miniștri) și Constantin

Petrovicescu (ministru de interne), pentru eliminarea unor dușmani personali, folosindu-se astfel de legionari pe care-i va acuza apoi de crime și ilegalități.⁶

Unul dintre primele acte ale sale a fost arestarea și asasinarea lui Mihail Moruzov (creatorul și șeful Serviciului Secret de Informații – SSI – al armatei române între 1924-1940) pe care l-a înlocuit cu Eugen Cristescu.

Legionarii, ajunși la putere cu sprijinul lui Antonescu, au asasinat pe liderii politici care s-au opus ascensiunii lor, printre care și pe marele istoric Nicolae Iorga. Acțiunile criminale au culminat cu masacrul de la Jilava din 26-27 noiembrie 1940, când au fost uciși 64 de foști demnitari. Deoarece legionarii au devenit treptat o amenințare pentru Antonescu, acesta a plecat la Berlin pe 14 ianuarie 1941, pentru a cere ajutorul lui Hitler în înlăturarea lor de la guvernare și obținerea puterii politice absolute.⁷ Revenind în țară, Antonescu i-a destituit pe legionari din funcțiile statului, aceștia răspunzând cu rebeliunea declanșată la 21 ianuarie 1941 și înăbușită peste trei zile la ordinele sale. S-a format un guvern din militari și tehnicieni care trebuia să conducă țara în condiții de război. Antonescu

1 C. Căzănișteanu, V. Zodian., A. Pandea, *Comandanți militari*, Editura Științifică și Enciclopedică, București., 1983, p. 31.

2 *Ibidem*,

3 Gh. Buzatu, *Mareșalul Antonescu în fața istoriei*, vol. I, Iași, 1990, pp.261-262.

4 *Ibidem*,

5 Ion Gheorghe, *Mareșalul Ion Antonescu, un dictator nefericit*, ed. Stelian Neagoe., București, 1996, p.97.

6 *Pe marginea prăpastiei, 21-23 ianuarie 1941*., vol.I, ed. Ioan Scurtu., București, 1992, p.58.

7 *Ibidem*, p. 155

I-a anunțat pe Hitler că România dorește să se orienteze spre Germania și i-a prezentat problema Transilvaniei de Nord cu numeroase documente. Temperamentul său înflăcărat și sentimentele patriotice de care era animat, l-a făcut pe Hitler să declare: „Aș fi fericit dacă generalii germani ar arăta o asemenea dragoste pentru poporul lor, ca Generalul Antonescu pentru națiunea sa!”⁸

În vizitele sale în Germania, Antonescu s-a bucurat de numeroase onoruri la Berlin, el fiind cazat singur la Palatul Bellevue. Întâlnirile cu Hitler au avut loc în cancelaria Reichului, fiind traduse de Paul Schmidt. Antonescu nu știa germană și se simțea stânjenit în întrevederile sale de la Berlin. Temperamentul său retoric nu se putea desfășura în procedura lentă de traducere și își pierde din eficiență, ceea ce l-a făcut pe Antonescu să spună la finalul unei discuții cu Hitler: „Este tragic că nu pot vorbi cu acest om în limba sa! Aș dicită cu el altfel decât se poate face prin intermediul unei a treia persoane.”⁹

În 1940, Antonescu a semnat actul aderării României la Pactul Tripartit. Întâlnirea cu Hitler a fost un succes, cei doi promițându-și ajutor reciproc, ajutor care va costa viața a zeci de mii de români în războiul împotriva URSS.

Despre Mareșalul Antonescu, Hitler a afirmat că: „În toată Europa cunosc doi șefi de stat cu care îmi place să lucrez: cu Mussolini și generalul Antonescu”.¹⁰

La 22 iunie 1941, armata română a trecut Prutul, atacând Uniunea Sovietică, alături de Germania și aliații săi, prin celebrul ordin de zi: „Ostași! Vă ordon: treceți Prutul!”. S-a pornit „războiul sfânt, anticomunist, drept și național”, cum era numit acest conflict în presa vremii.¹¹

După eșecurile ofensivei germane asupra Moscovei din 1941 și înfrângerea de la Stalingrad din iarna anului 1943, diplomații români au făcut tatonări printre Aliați pentru încheierea unei păci separate, în numele guvernului de la București. Cele mai importante negocieri au avut loc la Ankara și Stockholm din partea guvernului Antonescu, iar la Cairo din partea opoziției.

La 20 iunie 1944 partidele din opoziție au pus bazele coaliției naționale „Blocul Național Democrat”, care și-a propus înlăturarea regimului Antonescu, încheierea armistițiului cu Națiunile Unite și instaurarea unui regim democrat.¹²

Regele Mihai a acceptat înlăturarea lui Antonescu la 23 august 1944, în urma refuzului de a semna armistițiul, de ieșire din războiul împotriva Armatei Roșii care ocupase nordul Moldovei încă din martie 1944 și rupsese frontul Iași-Chișinău la 20 august același an, Antonescu a fost destituit și arestat. După arestare a fost trimis în URSS unde a fost închis doi ani și readus în țară pentru a fi judecat. A fost condamnat la moarte pentru „crime de război” și „dezastrul țării”. La 1 iunie 1946 a fost executat. Mareșalul nu a fost grațiat, cum s-a întâmplat cu unii conducători din Finlanda sau Ungaria. Mihai avea puterea legală de a-l grația, dar nu a făcut-o. Mareșalul Antonescu a murit eroic. A cerut să fie împușcat, nu spânzurat, cum voiau cei care l-au judecat și să nu fie legat la ochi. Probabil că flacăra din ochii lui mult încercați, prin care se răsrângea imensa durere a unei țări în prăbușire, i-a intimidat pe cei din plutonul de execuție. Au tras greșit. Mareșalul a căzut, dar s-a ridicat într-un genunchi și le-a strigat „Nu m-ați nimerit domnilor. Ochiți cum trebuie!” Plutonul a mai tras o dată, iar Mareșalul s-a prăbușit din nou, dar medicul legist a constatat că încă mai trăia. Un ultim glonte în cap a pus capăt zilelor omului care voia salvarea României din criza prin care trecea.¹³ Soția sa, Maria, a fost singura soție de mare demnitar prigonită și arestată de cei care duseseră, de fapt, țara la dezastru.

Întrebarea care ar trebui pusă în acest caz este: a fost vreun dictator, cândva, fericit? În majoritatea cazurilor răspunsul istoriei este negativ. Nu numai pentru că voința și energia de care trebuie să dea dovadă permanent un dictator sunt atât de mari încât toate celelalte forțe spirituale dispar, ci mai ales pentru că dictatorii nu pot, de multe ori, să rezolve sarcinile pe care și le impun ei înșiși. Toate metodele aplicate de dictatorii de-a lungul timpului nu au putut subjuga masele decât parțial și temporar.

Mareșalul Antonescu a fost un dictator nefericit deoarece pe cât de necesară a fost intervenția sa în situația politică a țării, devenită inacceptabilă în 1940, regimul său a eșuat în condițiile complexe ale războiului mondial. Tragedia vieții lui Antonescu constă în eșecurile pe care le-a suferit mai ales, în politica externă, în redobândirea vechilor granițe ale României. Spera în redobândirea Ardealului de Nord. Însă, cât timp România era pentru Germania cel mult egală în drepturi cu Ungaria, mareșalul Antonescu nu avea nicio perspectivă de a-și realiza dorința de restituire a nordului Transilvaniei.

Prin politica sa voia să dovedească Germaniei că România este partenerul cel mai valoros și trebuia să se bucure de un tratament preferențial. Această concepție nefericită a dus la catastrofa trupelor române, alături de cele germane, la Stalingrad, în luptele de pe Don și din Caucaz.

Așadar, mareșalul Antonescu a fost incontestabil o personalitate complexă a istoriei naționale, un mare comandant militar cu un sfârșit tragic. În această vară s-au împlinit 70 de ani de la execuția sa. A fost un conducător nefericit și viața sa reprezintă o parte din drama poporului român pe care acesta l-a iubit indubitabil.

8 Gheorghe Barbul, *Memorial Antonescu. Al treilea om al Axei*, ed. Valeriu Florin Dobrinescu, Iași, 1992, p. 20.

9 *Ibidem*, p.65.

10 Gh. Buzatu, *Mareșalul Antonescu în fața istoriei*, vol. II, Iași, 1990, pp.271-272.

11 Dinu.C. Giurescu (coord.), *Istoria Românilor, vol. IX, România în anii 1940-1947*, Editura Enciclopedică, București, 2008, p.192.

12 *Ibidem*, p. 295.

13 *Ibidem*, p. 573.

Ecoul morții lui Eminescu

- urmare din pagina 1 -

Nimic despre imensa durere unanim exprimată în presa centrală și locală de pe întreg teritoriul țării și a provinciilor românești; nimic despre reacția lumii intelectuale, îndeosebi culturale și academice; nimic despre reacția dascălimii, elevilor și studențimii; în sfârșit, nimic despre tristețea și durerea unui popor care trăia sentimentul că își îngroapă „gloria națională”, așa trăire dureroasă încerca România profundă.

Târziu după moartea sa, a început să se vorbească mult despre faptul că boala poetului, câștigată sau moștenită, l-a condus către alienație sfârșindu-și zilele în lumea viețuitorilor ospiciului doctorului Șuțu, părăsit de prieteni și de lumea culturală. S-a vorbit de asemenea despre înscenarea politică a „arestării ilegale” și internării forțate în ospiciu, înscenându-i-se o boală psihică, compromițându-i astfel credibilitatea în ideea de a-l scoate din viața publică, pentru că prin vocea sa amenința protipendada politică și economică a țării și chiar relațiile statului român cu puterile centrale.

Notorietatea poetului la nivel național

Într-adevăr, prin creația și atitudinea sa intransigentă, Mihai Eminescu devenise o personalitate marcantă a timpului său. Vocea sa de la tribuna ziarului „Timpul”, se transformase într-o adevărată instanță acuzatoare pentru relele, nedreptățile, corupția și jaful național, aspecte pe care le sancționa fără cruțare. Așa încât lumea intelectuală, breasla scriitoricească, lumea politică, „pătura superpusă”, tinerimea studioasă îl cunoșteau foarte bine din publicațiile vremii ca poet, dar și în ipostaza de jurnalist și analist politic.

Poezia sa pătrunsese deja adânc în inima tineretului. Versurile sale erau pe buzele tuturor, așa încât vestea derapajului psihotic, și mai ales suferința ultimilor șase ani din viața sa, a ajuns repede de notorietate publică. Nu puțini au fost aceia, mai ales din lumea intelectuală care au perceput șocul ca pe o dramă la nivel național. Trebuie subliniat faptul că preocuparea pentru sănătatea poetului a fost una reală și constantă în toată această perioadă, ajungând să intereseze cercuri din ce în ce mai largi: de la prietenii de la „Junimea” și „Convorbiri literare”, la autoritățile locale: botoșănene, ieșene și bucureștene: de la societăți și asociații culturale, la oameni de teatru, oameni de litere, oameni de bine și chiar elevi, prin constituirea acelor comitete pentru realizarea subscripțiilor publice în sprijinul poetului (vezi cuvântul înainte al ediției Șaraga semnat de Cornelia Emilian). A nega, sau a bagateliza aceste realități, ar fi o impietate și un afront nemeritat adus generației poetului.

În acest context este evident că soarta poetului devenise una de interes public, dovadă și curatela judiciară instituită în urma expertizei medicale din 23 martie 1889, din care au făcut parte Titu Maiorescu, Mihai Brăneanu, D Augustin Laurian, I.L. Caragiale și Ștefan C. Michăilescu – din nefericire hotărâtă prea târziu – dar și numeroasele referiri în presă cu privire la starea și comportamentul poetului, dintre care cele mai valoroase – prin durere și compasiune – sunt cele ale lui Alexandru Vlahuță: „Și când, ostenit de acest joc curios de

versuri sonore și pustii, își lăsă tăcut privirea-n pământ, figura lui îmbracă iarăși acea expresie de tristețe vagă – umbra aceluia apus dureros al conștiinței care-i dădea în momentul acele înfățișarea unui zeu învins, părăsit de puteri și umilit” (Al. Vlahuță – *Versuri și proză*, Ed. Eminescu, 1986, pg. 292).

Vestea morții lui Eminescu a căzut ca un trăsnet asupra întregii națiuni. Nu a existat organ de presă, central sau local, care să nu relateze pierderea dureroasă resimțită de întreaga suflare românească prin moartea poetului, care devenise încă din timpul vieții un mit recunoscut deja ca geniu. Deși nici un act oficial nu a consacrat zilele de 15, 16, 17 iunie 1889, ca zile de doliu național, națiunea română, prin durere și participare, a ridicat evenimentul la rang de funerarii naționale. Pe tot cuprinsul regatului și provinciilor românești, sufletele cernite ale celor care l-au prețuit și admirat ca poet, au trăit momente de durere și neputință în fața unui adevăr care a lovit năprasnic un popor.

Câteva exemple pot ilustra – cât se poate de convingător – starea de spirit care domina o națiune ce percepea moartea poetului ca o adevărată tragedie. „durerea celor care i-au fost prieteni, l-au cunoscut în tainele vieții intime trebuie să fie adâncă, mută și sfâșietoare... Eminescu s-a stins după ce a strălucit ca un Luceafăr... Moartea lui e o durere pentru întreaga cugetare românească după cum durere fost-au pentru toți și suferințele lui” titra „Constituționalul” în editorialul său din 17 iunie 1889. În provincie, la Botoșani, „Curierul Român” informează că „marele cugetător al țării, cea mai măreață figură a literaturii noastre moderne, cel mai original din toți poeții noștri contemporani, care a dat un nou farmec limbii românești, intrupând în forme cu totul noi genialele sale gânduri și simțiri, nu mai este printre vii! Dup-o crudă și-ndelungată boală, nobilul și melancolicul său suflet și-a rupt barierele ce-l țineau încă legat de această vale a plângerii și și-a luat zborul spre lumea cea de veci, spre lumea nemuririi pentru care a fost creat” (20 iunie 1889), iar „Libertatea” din același oraș scria: „poetul dragostei și al melancoliei, cel mai ilustru bard al României și unul din însemnații poeți ai Europei actuale, gloria țării și a neamului românesc s-a stins... El nu mai simte azi greutatea lumii reale, așa de zdrobitoare pentru avânturile închipuirii lui generoase” (22 iunie 1889).

Iașul (orașul mării iubiri) consemna prin ziarul „Fulgerul” din 18 iunie 1889: „marele poet s-a stins după ce a strălucit ca un luceafăr în înălțimea boltii albastre”. Același ziar reușește poate cel mai veridic portret psihologic al poetului, atunci când pune în evidență contrastul din gândirea eminesciană între mizeria vieții reale, pentru care manifesta „o repulsie și un mare dezgust judecând-o prin prisma pesimismului” și imaginația din lumea ideală pentru care a avut „o atracție deosebită și de aceea o zugrăvește cu cele mai admirabile culori”.

Iacob Negruzzi scria în „Convorbiri Literare”, „cu Eminescu s-a stins un mare poet național, original în toate felurile; noi pierdem un amic iubit și un conlucrător dintr-acei al căror geniu au aruncat o lumină vie asupra publicațiunii noastre” (citată I. Saizu, *Eminescu – cât veșnicia*, Ed. Noel, 1996). În Transilvania „Telegraful Român” afirma că: „Eminescu a fost nu numai cel

mai mare poet român ci și cel mai strălucit reprezentant al conștiinței naționale”.

Deși unele date biografice vehiculate de presa timpului erau contradictorii, totuși, asupra suferinței poetului exista o unanimitate în a considera *“lunga și cruda maladie a facultăților mintale, o boală ce nu iartă niciodată și târâie victima sa spre mormânt”* (*“Telegraful Român”*, 18 iunie, 1889). Titu Maiorescu va avea inspirația să solicite necropsia (cerută în mod expres) aveau să confirme mărimea neobișnuită a creierului (1490 gr, egal cu cel al lui Schiller) atins de o periencefalită cronică difuză (fără examen microscopic), o degenerare grăsoasă a mușchiului cardiac – care a stat la baza sincopei cardiace ce avea să constituie cauza imediată a decesului – degenerescențe asemănătoare fiind descrise și la nivelul ficatului și rinichiului, aspecte deosebit de relevante pentru evaluările anatomo patologice de mai târziu, evocatoare mai ales pentru excluderea etiologiei luetice a bolii poetului.

Doliu și funerarii naționale – fără gir oficial

Tragedia zilei de 15 iunie 1889 a fost dureros resimțită de întreaga națiune. Zăbranicul de doliu va acoperi întreg spațiul românesc prin durerea pe care a resimțit-o. *“Aceasta explică de ce funerariile au avut caracter național, deși nici un act oficial nu fusese semnat în acest sens (I. Saizu, Eminescu – cât veșnicia, Ed. Noel, Iași, 1997).*

Înhumarea a fost un moment care prin amploarea desfășurării lui s-a ridicat la nivelul geniului eminescian, deși poetul nu și-a dorit niciodată o asemenea grandoare. *“Niciodată - titra ziarul “Lupta” (19 iunie 1889) – nu s-a văzut la o înmormântare o asistență așa de numeroasă și cultă”*. Șocul provocat de moartea poetului va îndurera un întreg popor și avea să adune laolaltă deopotrivă: guvernanți, politicieni, academicieni, oameni de artă și litere, ziaristi, dascăli, studenți, elevi, prieteni, admiratori ca și contestatari. Guvernul conservator condus de Lascăr Catargi își asumă cheltuielile de înmormântare, iar la inițiativa lui Maiorescu s-a deschis o listă de subscripție pentru amenajarea mormântului.

Cu toate că dorința poetului a fost alta, ceremonia înmormântării avea să fie de o grandoare tăcută și resemnată, plină de sobrietate și tristețe, marcată de jale și respect. Sicriul – singurul de simplitate dorită de Eminescu – a fost depus la biserica Sfântul Gheorghe cel Nou – ctitoria lui Constantin Brâncoveanu – lângă catafalcul fiind așezate *Poesiile* (ediția princeps), colecția revistelor *“Convorbiri Literare”* și *“Fântâna Blanduziei”*.

Numărate cununi de laur și coroane de flori din partea Academiei Române, Presei Române, redacției de ziare, societăți și asociații culturale, Societatea Tinerimea Română, Societatea Studențească *“Unirea”*, admiratori, elevi și studenți, aveau să acopere catafalcul. O persoană îndoliată va depune un buchet de *“nu mă uita”* pe pieptul poetului. Era Veronica Micle.

Pelerinajul avea să dureze până în ziua înmormântării. Prin acest *“perigrinaj complex”* (*“Războiul”*, 18 iunie, 1889), o lume îndurerată își lua rămas bun de la *“poetul lor de suflet”*, dovadă evidentă a prețuirii de care s-a bucurat din partea poporului său. Oficialitățile au fost reprezentate de trei prim miniștri (doi foști și cel în funcție), președintele Academiei Române în persoana lui Mihail Kogălniceanu, miniștri, conducători de societăți și asociații, floarea literaturii și ziaristicii române.

Serviciul religios a început la orele 17,30, după care a urmat primul discurs ținut de Grigore Ventura, în care s-a subliniat cu patos faptul că *“Eminescu nu a fost a nimănui ci a tuturor românilor”* că, *“lacrimile românilor se vor preface în roua roditoare și binefăcătoare sub razele luminoase ce va răspândi soarele amintirii poetului”*, un discurs avântat și patetic care nu-l recomandă câtuși de puțin ca executant al cabalei antieminesciene invocată de adepții acestei teorii. După discurs, corul bisericii *“Domnița Bălașa”* dirijat de Costache Bărcănescu va interpreta romanța *Mai am un singur dor* pe versurile poetului, care avea să răsune cu jale, melancolic și dureros peste întreaga mulțime.

Într-o tăcere tristă și dureroasă, sicriul este așezat pe un dric tras de doi cai, cortegiul fiind condus de trei jandarmi călare. Un lung șir de oameni se vor încolona pe lungul drum spre cimitirul Belu (Șerban Vodă). La Universitate, D. Aug. Laurian, directorul ziarului *“Constituționalul”* va sublinia în discursul său că *“astăzi se înmormântează o glorie națională... ca poet un titan, ca ziarist un atlet... spinteca norii cu gândul și găsea dincolo de stele forme noi pentru cugetarea românească... un ouvrier al cugetării... El s-a stins prea devreme, nu înainte de a revărsa valuri de lumină în cugetarea românească”*.

Tot la Universitate, studentul la litere, botoșăneanul Constantin Calmuschi, va vorbi în numele tinerimii române, tinerime care a învățat de la poet *“cum să se adâncească în meditație și cum să se înalțe în gândire... pentru că umbra acestui vis a fost atât de mare, încât veacuri multe falnic se vor simți plutind și însuflețind asupra celor ce te vor studia și admira”* (*“Adevărul”*, 20 iunie 1889). Tot aici se va realiza și o imortalizare în tuș a evenimentului, prin care C Jiquidi – tatăl – va încerca să surprindă grandoarea evenimentului.

Înainte de a fi coborât în mormânt, doctorul Ion Neagoe va ține ultimul discurs, un discurs emoționant, încărcat de durere, care a făcut ca toată asistența să lăcrimeze *“mare este jalea și durerea pe care azi o simte toată suflarea românească, mare și nemărginită cum a fost sufletul acestui nemuritor”*. Sicriul va fi coborât apoi pe unduirile melodice și triste ale aceleiași *Mai am un singur dor*, interpretat de același cor, lăsând în sufletul celor prezenți *“o puternică și tristă amintire”* pentru că se trăia senzația că *“se îngropa nu numai un om ci tezaurul poporului român”*.

Cu sufletul greu și inima cernită, Titu Maiorescu și amicii de la *“Junimea”* vor rămâne până la acoperirea cu pământ a mormântului. În semn de respect din partea tinerimii române, care efectiv își diviniza idolul, Ștefan Coșereanu – elev la liceul Matei Basarab – și studentul Simion Mehedinți – viitorul academician și istoric creștin – vor veghea la mormânt până la ivirea luceafărului și lunii care, în acel amurg târziu, aveau să strălucească mai frumos ca niciodată. *“Să ne închinăm cu tristețe și admirație în fața acestui mormânt deschis prematur; trupul lui Eminescu s-a dus însă inteligența lui a rămas printre cei vii”* (*“L'Independence Roumaine”*, 18 iunie, 1889), iar *“Libertatea”* din 22 iunie 1889 titra: *“cuvine-se dar astăzi când mormântul a închis pentru totdeauna pe cel mai ilustru dintre fiii Daciei române să vărsăm pentru el o lacrimă de mustrare, pentru el, pe care l-am avut și n-am știut a-l prețui.”*

Reflecții postume

Desfășurarea tristului eveniment va fi diferit apreciată de presa timpului. Cel mai aproape de adevăr pare să fi fost

"Universul Literar" săptămânal care apreciază evenimentul ca fiind de o "duioșie impunătoare", așa cum a fost și sufletul poetului. Un doliu național coborât în sufletul unui popor pe care, din nefericire, posteritatea avea să-l perceapă altfel. Este necesară precizarea că nimeni și nimic din ceea ce a însemnat ultimele zile ale poetului, nu a sugerat existența vreunei tentative de victimizare a sa din partea vreunei conspirații sau organizații oculte.

Națiunea l-a cinstit, presa l-a onorat, mulțimea l-a venerat, prietenii l-au înconjurat cu aceeași prețuire din totdeauna, iar contestatarii și dușmanii au tăcut resemnați. Până și Bogdan Petriceicu Hașdeu, care-i minimalizase opera, i-a dedicat o pagină în revista sa "o pagină în onoarea aceluia care face onoare țării sale" prin "o scurtă, dar plină de adevăr izbitor și crud, amintire despre Mihail Eminescu" ("Telegraful Român", 20 iunie, 1889), ca să nu mai vorbim de Alexandru Macedonski care-și încasase consecințele opoziției publice.

Perceput la moartea sa doar ca poet de excepție și jurnalist militant, opera lui abia de acum va începe să fie pusă în valoare. Mai bine de un secol de cercetare va continua să uimească generație după generație de critici, prin evaluarea și punerea în valoare a vastității și diversității creației sale, demonstrând că intuiția contemporanilor asupra genialității sale a fost una

corectă, de aici și emoționanta despărțire de cel ce avea să devină arheul culturii române. De aici și contrastul izbitor între realitatea momentului și minimalizarea voită din partea celui care i-a scris biografia (G. Călinescu, n.n.).

Eminescu nu a fost un singuratic, deși a iubit singurătatea și a căutat-o mereu. Nu a trăit izolat, nu s-a situat în afara realităților vremii sale, ba din contra, el a fost o prezență vie, receptivă la tot ce a însemnat cultură, viață socială, mediu politic, istorie, eveniment cotidian, trecut, prezent și viitor pentru neamul său. El s-a izolat doar atunci când se retrăgea în meditație, gândire și creație. Nu a fugit de oameni, ci dimpotrivă, i-a căutat, înțelegându-i ca nimeni altul din vremurile sale, mai ales din perspectiva istorică a neamului său. Nu a știut să mintă și a taxat necruțător nedreptatea, ipocrizia și demagogia doar cu armele scrisului său, fără ca să poarte acea "cocoasă intelectuală", atât de comună printre oamenii politici și de cultură.

A ars la flacăra geniului său care până la urmă i-au topit aripile gândirii și imaginației. Este ceea ce contemporanii vedeau și urmăreau cu încântare și uimire, dar și cu durere. Notorietatea sa era una de nivel național și suferința sa era bine cunoscută publicului larg. În acest context, se ridică o întrebare de bun simț. Cine, în asemenea condiții, și-ar fi permis să pună la cale o conspirație sau un complot antieminescian, fără ca acest lucru să nu fi devenit imediat public? În aceeași notă se poate ridica și a doua întrebare. Cum ar fi putut Maiorescu și junimiștii – Ventura, Simțion și alții – să participe la "arestarea ilegală" și izolarea sa ca alienat mintal, în ideea cinică și bestială de a-l scoate din viața publică într-o asemenea manieră grotescă? când toți aceștia – și mulți, mulți alții, știuți și neștiuți – au asistat cu durere și au participat cu ce au putut la alinarea groaznicelor suferinți pe care poetul le-a suportat în ultimii șase ani din viața sa chinuită.

Desfid pe oricine consideră că a trimite în străinătate pentru consult, asistență medicală și sanatorizare este o chestiune simplă chiar și astăzi, cu atât mai mult la acea vreme și încă cu însoțitor, așa cum amicii săi de la "Junimea" în frunte cu Titu Maiorescu – un adevărat mecena pentru Eminescu – au făcut-o în mod repetat. Din calvarul vieții sale posteritatea avea să dezvolte de o manieră fantezistă – dacă nu de-a dreptul cinică – nefericita teorie a conspirației, devenită subiect de roman, numai după ce această ipoteză a fost lansată de cinci de la "Adevărul" în anul 1911, în ideea de a macula memoria unui popor care și-ar fi sacrificat idolul. Aceeași intenție se poate intui și din preluarea nefericite a probabilității diagnostice de nebunie luetică, dezvoltată apoi de câțiva medici neinspirati și de o critică literară la fel de neinspirată, culminând cu cinismul călinescian, care va dori să așeze pe fruntea olimpică a poetului stigmatul rușinii alături de cea a geniului.

Așa cum posteritatea – prin eforturile admirabile ale criticii literare – a reușit să pună în valoare arheitatea creației eminesciene, aceeași critică literară are obligația să izbăvească imaginea poetului de stigmatul luetic și de elucubrațiile biografice – îndeosebi călinesciene – luetice sau sacrificiale, ridicându-l astfel pe omul Eminescu la nivelul operei sale. Chestiune de bun simț și moralitate elementară pentru critica literară, care are astăzi la îndemână instrumentele necesare pentru promovarea adevărului privind viața martirică a celui care "a răsturnat muntele gândirii în marea închipuirii" (A.D.Xenopol). Un pas important în această direcție l-a făcut – de o manieră onestă și meritorie – criticul Nicolae Manolescu, care a avut franchețea să valorizeze realitatea medicală din odiseea eminesciană ("Adevărul" – 28 iunie, 2013). Pe aceeași traiectorie, a adevărului științific, se înscrie și criticul Theodor Codreanu, pentru care argumentul medical are valoare ontologică (vezi – Eminescu în captivitatea "nebuniei").

e-mail: revistaelanul@gmail.com
<http://sites.google.com/site/elanulvs/>

Redacția (tel.: 0235-436100)

Redactor șef: **Marin Rotaru**

Redactor-șef adjunct: **Cristian Onel**

Redactori corespondenți:

prof. univ. dr. **Vlad Codrea**,

Univ. „Babeș Bolyai”, Cluj-Napoca

prof. univ. dr. **Ștefan Olteanu**, București

asist. univ. dr. **Bogdan Rățoi**,

Univ. „Al. I. Cuza Iași”

Dan Ravaru, Vaslui

Corneliu Bichineț, Vaslui

Mircea Coloșenco, București

dr. Arcadie M. Bodale, Vicovu de Sus

Serghei Coloșenco, Bârlad

drd. Laurențiu Ursachi, Bârlad

dr. Laurențiu Chiriac, Vaslui

Ion N. Oprea, Iași

dr. Sorin Langu, Galați

ISSN: 1583-3593

Tehnoredactare: **Bogdan Artene**

Tipar: **SC Irimex SRL Bârlad**

**Număr apărut cu sprijinul Centrului Județean pentru
Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Vaslui**

Responsabilitatea pentru conținutul articolelor aparține, în exclusivitate, autorilor.

PROFESORUL TEODOR PRACSIU LA 70 de ANI

N. IONESCU

În acest început de cireșar, de ziua națională a Italiei, cunoscutul om de cultură, Teodor Pracsiu, a împlinit 70 de ani. Se numără printre personalitățile contemporane de referință ale culturii și școlii vasluiene. Spirit critic și enciclopedic, Teodor Pracsiu este cunoscut în diferite ipostaze: profesor de vocație, inspector exigent, critic literar și teatral, eseist, publicist, umorist, domenii diverse pe care le-a abordat cu cinste și competență.

A văzut lumina zilei la 2 iunie 1946 în orașul Râmnicu Vâlcea. Studiile primare și gimnaziale le urmează în orașul natal, la Școala Spiru Haret, iar cele liceale la Colegiul Național „Alexandru Lahovary”, fiind un elev conștiincios, harnic și receptiv la noutățile științifice. Studiile universitare le continuă în „dulcele târg al leșilor”, unde va urma cursurile Facultății de Filologie ale Universității „Al. I. Cuza”, având profesori de renume în domeniul literelor: Constantin Ciopraga, Alexandru Dima, Vasile Arvinte, I. D. Lăudat etc. Examenul de licență îl susține în 1972, cu lucrarea intitulată „Critica lui Șerban Cioculescu”, sub coordonarea prof. univ. dr. Constantin Ciopraga.

Debutează în învățământ prin repartizie guvernamentală la Școala Gimnazială Fălciu, la 1 septembrie 1967. După șase ani la catedră, timp în care susține și examenul de definitivat, se îndreaptă spre jurnalism, urmând în această direcție și un curs postuniversitar în cadrul Academiei „Ștefan Gheorghiu”, București. În perioada 1 martie 1973–22 decembrie 1989 a fost pe rând: redactor, redactor principal, redactor de rubrică, șef de secție, secretar general de redacție, redactor șef adjunct al ziarului județean „Vremea nouă”. Între timp susține gradul II în învățământ, iar după 1990, timp de doi ani a fost redactor șef al ziarului local „Adevărul”. Din 1997 devine corespondent permanent la „Tribuna Învățământului” din București.

Este un publicist talentat cu un scris eclatant, elevat, asupra manifestărilor culturale vasluiene, omniprezent în diferite reviste centrale: „România literară”, „Cronica”, „Orizont”, „Convorbiri literare”, „Tribuna Învățământului” și locale: „Ethos”, „Apollo”, „Clepsidra”, „Prutul”, „Obiectiv de Vaslui” etc. Debutează editorial cu volumul de critică literară și teatrală „Clepsidrele Thaliei”, Editura Junimea, Iași, 1985, cu o postfață a criticului Valentin Silvestru, care apreciază elogios pe tânărul gazetar de atunci. În 1990, susține gradul didactic I cu un studiu monografic privind dramaturgia originală pe scena Teatrului „Victor

Ion Popa” din Bârlad în perioada 1955–1990, lucrare publicată în 1995 sub titlul „Măștile lui Cronos” cu o prefață a marelui om de teatru, Valentin Silvestru. Din 1990 a fost profesor titular de limba și literatura română la Liceul „Anghel Rugină”, Vaslui (actualmente, Colegiul Economic „Anghel Rugină”, Vaslui), fiind iubit de elevi pentru demersul interactiv și discursul elevat promovat în relațiile cu aceștia.

În anii 1995–1997 a fost director al Casei Corpului Didactic din Vaslui și expert al acestei instituții, iar în perioada 2 mai 2001–31 martie 2008, inspector școlar pentru limba și literatura română al Inspectoratului Școlar Județean, remarcându-se prin organizarea de simpozioane și dezbateri care au vizat continua perfecționare a profesorilor, a bibliotecarilor și diseminarea experienței pozitive în munca de îndrumare și control. De-a lungul vremii, a moderat numeroase manifestări cultural-artistice și a prezentat diferite cărți ale colegilor din țară și județ.

A scris numeroase articole și cărți. Dintre care amintim: „Transparențe critice”, Editura „Odeon”, Vaslui, 1997, „Oglinzi paralele”, Editura „Cutia Pandorei”, Vaslui, 2000, „Pro scena”, Editura „Sfera”, Bârlad, 2005–monografie a Teatrului „Victor Ion Popa” din Bârlad, în colaborare cu Vasile Mălinescu–2005, „Clipa ca permanentă”, Editura „Art XXI”, Iași, 2006, „Contemporan cu viitorul”, Editura „Thalia”, Vaslui, 2006, monografie a Colegiului Economic „Anghel Rugină” din Vaslui (în colaborare cu Petrea Iosub și Lidia Zărnescu), „Vladimir Streinu–un senior al spiritului”, Editura Pim, Iași, 2010, în colaborare cu Daniela Ouatu, „Refracții critice”, Editura Sfera, Bârlad, 2013, „Triumful lucidității” (Publicistică), Editura Sfera, Bârlad, 2013, „Ochiul de veghe” (Publicistică, în colaborare cu Daniela Ouatu), Editura Sfera, 2015. Este coautor, coordonator și prefațator a șapte antologii de umor, fiind și un excelent epigramist. Din 2006 este membru al Uniunii Scriitorilor din România.

Spirit comprehensiv, incitant, erudit, animator neobosit al vieții culturale din județul Vaslui, Teodor Pracsiu se bucură de prestigiu în rândul colegilor și tinerilor din învățământul vasluian și nu numai. La acest ceas aniversar îi dorim multă sănătate și împliniri editoriale.

La mulți ani !